

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

**PRÁVNÍ ASPEKTY ODSUNU SUDETSKÝCH
NĚMCŮ Z ČESKOSLOVENSKA**

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jiří NACHTIGAL**
Osobní číslo: **R16M0181P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Právní aspekty odsunu sudetských Němců z Československa**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Úvod

1. Historický vývoj soužití Čechů a Němců jednom státě
2. Dekrety prezidenta Edvarda Beneše
3. Postupimská konference
4. Odsun Němců z Československa
5. Průběh odsunu Němců na Chomutovsku
6. Příchod do Německa

Závěr

Resumé

Seznam použité literatury a pramenů

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. BENEŠ, Edvard, OLIVOVÁ, Věra (ed.). Odsun Němců z Československa a dokumenty. 3., (zkrác.) vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2011. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 978-80-86107-51-6
2. BRÜGEL, Johann Wolfgang. Češi a Němci 1939-1946. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1637-9
3. GLASSHEIM, Eagle. Očista československého pohraničí: migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech. Vydání první. Praha: Academia, 2019. 406 stran. Historie. ISBN 978-80-200-3045-0
4. CHURAŇ, Milan. *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001. 157 s. Otazníky našich dějin; sv. 1. ISBN 80-7277-062-4.
5. Jech, Karel a Kaplan, Karel; Dekrety prezidenta republiky 1940 ? 1945, Brno, Doplněk, 2002
6. KUKLÍK, Jan. Mýty a realita tzv. ?Benešových dekretů?: dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Vyd. 1. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1
7. KUKLÍK, Jan a NĚMEČEK, Jan. *Osvobozené Československo očima britské diplomacie*. Vydání první. Praha: Karolinum, 2010. 550 stran. ISBN 978-80-246-1849-4.
8. KUKLÍK, Jan. Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1998. 175s. ISBN 80-7184-665-1
9. Sládek, Milan; Němci v Čechách: německá menšina v Českých zemích a Československu 1848 ? 1946, Praha, Pragma, 2002
10. Sbomník Právní aspekty odsunu sudetských Němců; Praha, Ústav mezinárodních vztahů Praha, 1995
11. ŠKRÁBEK, Josef. Sudetští Němci o sobě. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. 262 s. ISBN 978-80-86057-86-6.

Mimo uvedené sekundární prameny budu především vycházet z primárních pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Chomutově.

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.

Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce:

12. března 2020

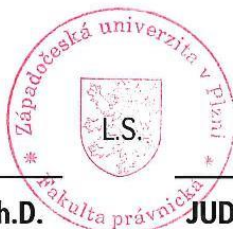
Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2021

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

vedoucí katedry

V Plzni dne 1. února 2021

Čestné prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací na téma Právní aspekty odsunu sudetských Němců z Československa zpracoval samostatně. Dále se zaručuji, že jsem vyznačil všechny prameny a zdroje, ze kterých jsem čerpal.

Plzeň, březen 2021

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. JUDr. Antonínu Lojkovi, Ph.D., za vstřícnost, trpělivost a cenné rady při psaní této diplomové práce. Zvláštní poděkování patří mé rodině, která mi byla celou dobu oporou.

Obsah

Úvod	6
1. Historický vývoj soužití Čechů a Němců v jednom státě.....	8
1.1 Bouřlivé vztahy mezi Čechy a Němci od roku 1848 do vzniku československého státu.....	8
1.2 Češi a Němci za první republiky	13
1.3 Vyostření vztahů s nástupem Konráda Henleina	16
1.4 Cesta k Mnichovu.....	18
1.5 Mnichovská konference	21
1.6 Nastínění dalšího vývoje ČSR.....	22
2. Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše	24
2.1 Exil v Londýně a s tím spojená dekretální činnost.....	24
2.2 Dekrety na osvobozeném území.....	28
3. Plány na transfer Němců z Československa.....	39
4. Postupimská konference.....	45
5. Odsun Němců z Československa	49
5.1 Divoké odsuny 1945.....	49
5.2 Plánované transporty z ČSR.....	52
6. Průběh odsunu Němců na Chomutovsku	58
6.1 První dny po osvobození	58
6.2 Pochod smrti z Chomutova	62
6.3 Divoký odsun chomutovských Němců.....	64
6.4 Organizovaný odsun chomutovských Němců	64
Závěr.....	67
Summary	69
Seznam použitých pramenů.....	71

Úvod

Posuzovat dnešními očima pohled na transfer sudetských Němců je z mnoha hledisek velice obtížné. Jedná se o velice diskutabilní problematiku, na kterou není shoda ve společnosti. V médiích stále můžeme vysledovat, že i po více než 75 letech je tato otázka stále otevřená a lze ji z mého pohledu považovat za diskuzně ožehavou. V dnešních dnech jsem například zaznamenal zprávy o připravované video inscenaci o masakru na Švédských šancích od Jiřího Havelky na Nové scéně Národního divadla. Sám vnímám, jak důležité o těchto událostech mluvit a připomínat si je, jelikož historie není černobílá a může zasahovat do dnešních dní. Proto bychom si měli tyto události připomínat a poučit se z chyb, abychom se jim v budoucnu mohli vyvarovat.

Téma odsunu Němců má pro mě osobní rozměr, jelikož sám pocházím z Chomutova, kde došlo k přesídlení velkého množství obyvatel německého původu. I z důvodu, že se tato problematika týká mého rodného kraje, jsem se rozhodl právě proto toto téma. Třeba i tato práce přispěje k většímu zamyšlení a povědomí nad tímto tématem.

Cílem mé diplomové práce je provedení právní analýzy poválečného odsunu, jde zejména o Postupimskou dohodu, která byla klíčovým mezinárodním dokumentem Spojenců schvalující transfer Němců z Československa, Polska a Maďarska. V této souvislosti posoudím její soulad s mezinárodním právem. Dílčími cíli je pak vylíčení nejdůležitějších milníků česko-německých rozepří od roku 1848 do roku 1946, kdy došlo k přesídlení většiny německého obyvatelstva z ČSR, s poukázáním na další vývoj života sudetských Němců.

Při zpracování první kapitoly jsem zaměřil pozornost na česko-německé vztahy a jejich největší rozpory od poloviny 19. století do konce druhé světové války. Můj zájem byl zaměřen na vylíčení národnostních konfliktů v 19. století, vznik Československa, podílu Henleinova SdP na rozbití československého státu ve 30. letech 20. století, až po národní tragédii v podobě mnichovského diktátu v roce 1938. V druhé kapitole nejdříve přibližuji situaci v londýnském exilu a roli vydávaných dekretů prezidenta republiky Edvarda Beneše, zejména historické okolnosti jejich vzniku, neboť to ve vztahu k Němcům a pro další vývoj pokládám za relevantní. Dále charakterizují skupiny dekretů, které byly vydány až na

osvobozeném území a přímo se dotýkaly německého obyvatelstva. V třetí kapitole mám za cíl zachytit vývoj postojů Spojenců k plánovanému poválečnému transferu, rovněž jak tato myšlenka vznikla a jakým způsobem docházelo v průběhu času ke změnám podoby plánů na přesídlení. Ve čtvrté kapitole se věnuji Postupimské konferenci, uskutečněnou v létě 1945, kdy tři velmoci daly finální oficiální souhlas k provedení transferu Němců z Československa. Zmiňuji se také o Postupimské dohodě, která je stěžejním dokumentem konference a uvedu jak český, tak i německý pohled na její platnost a závaznost. Předmětem páté, nejdůležitější kapitoly pro moji práci, je popis jednotlivých fází odsunu. Nejdříve popisuji, jak vypadal a probíhal tzv. divoký odsun, zmíním též konkrétní případy nejzávažnějších krvavých excesů v regionech. V další podkapitole se zabývám organizovaným odsunem, rovněž kolika osob se týkal a na základě jakých právních dokumentů byl proveden. Nevynechávám ani problematiku s přijímáním odsouvaných Němců do okupačních zón v Německu. Tuto kapitolu pak zakončuji popisem situace po příchodu vysídlených osob do SRN a jejich následné sdružování ve vyhnaneckých organizacích, které mají vliv na politiku do dnešních dní. V poslední, šesté kapitole jsem se zaměřil na průběh odsunu v mém rodném regionu na Chomutovsku. Středem mého zájmu byl nejdříve popis obnovení státních orgánů, a také postavení německého obyvatelstva v prvních poválečných měsících, který má za cíl lépe pochopit lokální realie. Poté se chronologický výklad zaměřuje na násilný exces na fotbalovém hřišti v Chomutově, po kterém následuje pochod Němců směrem k hranicím. V další části se pak věnuji popisu nejdříve divokého odsunu a pak soustavného organizovaného transferu. V této souvislosti mi velice pomohly archivní materiály Státního okresního archivu Chomutov.

Ačkoliv je cílem mé diplomové práce snaha v největší míře právní analýza odsunu Němců z Československa, sám vnímám, že téma transferu je nutné chápat v širším historickém, politickém a morálním kontextu, který se rovněž snažím v práci zohlednit. Tyto souvislosti totiž mohou pomoci k pochopení a vnímání celé problematiky trochu jiným pohledem.

1. Historický vývoj soužití Čechů a Němců v jednom státě

1.1 Bouřlivé vztahy mezi Čechy a Němci od roku 1848 do vzniku československého státu

Většina publikací zabývajících se vztahy mezi Čechy a Němci uvádí rok 1848 jako stěžejní rok, ve kterém došlo poprvé k výraznějším národnostním konfliktům. Důležitým revolučním požadavkem, vedle úsilí porážky feudálního absolutismu, byla v roce 1848 také rovnoprávnost jazyková, jakožto součást požadavků respektující národnostní práva.¹

Už na samém počátku revoluce v březnu 1848, když Češi předložili svůj politický program, došlo ke střetu s českými Němci. Čeští Němci totiž byli ovlivněni velkoněmeckými ideami a zároveň probíhající revolucí německou. Zástupci české politiky (i v následujícím období) se snažili o obnovení v desetiletích prakticky téměř zaniklé státnosti České koruny v rámci habsburské monarchie.² V té době tvořili Němci silnou menšinu v počtu okolo 12 až 13 miliónů obyvatel (celkový počet obyvatel v té době čítal 51 milionů obyvatel), navíc byli etablováni u dvora ve Vídni. Češi se tím pádem obávali jakéhokoliv zapojení do velkého Německa, protože by to z nich učinilo malou menšinu.³

František Palacký byl dokonce pozván do Frankfurtu nad Mohanem, aby se účastnil přípravných akcí v celoněmeckém parlamentu. Palacký ale podporoval myšlenku federalizovaného Rakouska, proto toto pozvání odmítl ve známém dopise.⁴ V dopise zdůraznil svébytnost a samostatnost českého národa a s tím spojenou nezávislost na německém národě. Nutné zmínit, že na podzim roku 1848 se poprvé do popředí dostala myšlenka národnostního rozdělení českých zemí, k čemu jak už dnes víme nedošlo, protože došlo k nastolení neoabsolutismu.⁵

Českým národním požadavkům bylo zprvu vyhověno hned ve dvou právních aktech, byl jím kabinetní list císaře z března 1848 a obdobný akt z dubnu téhož

¹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* 4. vydání Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4, s. 303-304.

² NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 9.

³ SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7. s. 7-8.

⁴ Tamtéž.

⁵ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 9.

roku. Tento akt přiznával rovnoprávnost mezi češtinou a němčinou *ve všech větvích státní správy a veřejného vyučování*.⁶ Není bez zajímavosti, že čeština byla do roku 1851 vedle němčiny opravdu vnitřním úředním jazykem. Situace se zrovnoprávněním se ale nezlepšila, další vývoj pro češtinu nebyl optimistický. Mohu také zmínit rakouskou ústavu z roku 1848, která sice nenabyla platnosti, uváděla ale národnostní a jazykovou nedotknutelnost, stejně jako v návrhu ústavy Kroměřížské. Bohužel, následující Březnová ústava se zmiňuje o rovnosti národů pouze v úvodní větě, centralizační politika rakouské vlády totiž upřednostňovala němčinu jako ústřední jazyk.⁷

Po rakousko-uherském vyrovnání z roku 1867 bojovali Češi o stejné uznání, jako se dostalo Maďarům. Dualistická dohoda s Uherskem se setkala s odporem. Například Palacký v té době považoval dualismus za „*dvakrát horší než centralismus, protože je centralismem na druhou*“. Dalším slavným výrokem byl „*byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm*“, který byl charakteristický pro české nálady v té době.⁸

V roce 1871 se zdálo, že konečně dojde k vyrovnání s Čechy. K jazykové rovnoprávnosti a k zajištění jazykových menšinových práv mělo dojít pomocí dokumentu české a rakouské politiky známého jako Fundamentální články. Byl zde předpoklad vytvoření územních okresů, tedy celků, které by byly jednojazyčné v oblasti správní, soudní a volební. Předpokládalo se, že by si každá obec zvolila úřední jazyk za podmínek, kdy část obyvatelstva (20 %) by tvořila jazykovou menšinu, musely by její jazyková práva být plně respektována.⁹ Bohužel tento dokument vyvolal ostrou kritiku a okamžitý protest ze strany Němců, označovali to za smrtelné ohrožení. Nakonec tato kritika vyústila v říjnu 1871 ke konci Hohenwartovy vlády. František Josef I pak následně ustoupil od návrhu vyrovnání, což bylo ohlášeno formou reskriptu. V reakci na ustoupení od návrhu se konaly v Praze neobvykle bouřlivé protiněmecké a protirakouské demonstrace. Začátkem

⁶ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* 4. vydání Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 303.

⁷ Tamtéž.

⁸ SLÁDEK, Milan: *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7. s. 13.

⁹ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* 4. vydání Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 304.

listopadu pak Český sněm přijal protestní prohlášení, které podepsali všichni čeští poslanci.¹⁰

V osmdesátých letech 19. století docházelo k ostrým střetům národnostních střetů, ke kterým došlo nacionalizací německého obyvatelstva v monarchii. Po skončení pasivní rezistence dosáhla česká politika velkého úspěchu, kdy došlo k ukončení hegemonie němčiny v českých zemích.¹¹ Mezi tyto úspěchy patřily v roce 1882 rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze na českou a německou část. Došlo tak ke vzniku vysoké školy, kde se vyučovalo v češtině. V dubnu roku 1880 to byla jazyková nařízení ministra vnitra Stremayra, která zrovnoprávnila češtinu s němčinou při komunikaci se soudy, státními, samosprávnými úřady nebo s hospodářskými úřady. V roce 1882 byl také novelizován volební řád do říšské rady, který snížil majetkový cenzus a změnil pravidla voleb ve velkostatkářské kurii, kdy došlo k omezení privilegované politické pozice českých Němců.¹²

Jako další milník česko-německých rozepří je brán neúspěch české politiky pasivní rezistence, která vyústila v roce 1890 ve sjednání tzv. Punktací, kdy mělo dojít k rozdělení českých zemí na české a německé okresy.¹³ Došlo tak k souhlasu s rozdělením českých zemí na etnicky homogenní soudní okresy a obvody. Jedním z jedenácti bodů bylo i odvolání rozhodnutí týkající se jazykových nařízení z roku 1880. Ve státních úřadech tak a u prvoinstančních soudů měla být úředním jazykem němčina, pokud se jednalo o etnicky německé území. Výhodnou změnou pro českou stranu byla naopak reforma volebního řádu do zemského sněmu. Účastníci souhlasili se vznikem národních kurií, místo zachování stávající velkostatkářské kurie. Mělo dojít také k zachování velkostatkářské kurie, rozdělená na řady obvodů tak, aby nedocházelo k tomu, že vítěz získá všechny mandáty.¹⁴

¹⁰ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 72.

¹¹ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 10.

¹² MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 76.

¹³ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 276.

¹⁴ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 392-395.

Následující nepokoje mezi českou majoritou a mezi německou menšinou nebyla rakouská vláda schopna řešit jinak než výjimečným stavem. To byl případ i zavedení Badeniho jazykových opatření v roce 1897 týkající se správní oblastí. Čeština se měla stát vnitřním úředním jazykem, z čehož plynula nezbytná znalost obou jazyků pro úřednictvo.¹⁵ Jazyková nařízení způsobili u Němců obavy před slavizací monarchie, což vyvolalo pouliční boje i excesy v říšské radě pomocí tzv. formálních obstrukcí. Došlo tak k ochromení práce v komoře a Badeniho vláda tuto krizi nemohla překonat. V listopadu 1897 František Josef I. následně rozhodl o pádu vlády.¹⁶

V roce 1899 vydaly německé strany prohlášení, v němž mělo dojít k národnímu rozhraničení. Tímto tzv. svatodušním programem bylo myšleno rozdělení na české a německé soudní obvody a okresy. Vnější správní jazykem měla být výhradně němčina na německých územích, na smíšených územích a v Praze pak měla příslušet rovnocennost pro oba jazyky. Jazykem pro komunikaci mezi úřady měla být nadále jen němčina, což bylo v rozporu se zásadou, kdy úředník nebo soudce nemohl být nucen vést řízení v jiném než ve svém rodném jazyce. Dohoda mezi českými a německými politiky ani v tomto případě nebyla možná.¹⁷

Od roku 1908 došlo k zásadnímu ochromení činnosti českého zemského sněmu, díky obstrukcím německých představitelů. Byla zde trvalá snaha německých politiků zajistit si ryze německá území v Čechách, na což Češi nemohli přistoupit. Ke všem národnostním sporům se přidala i zemská finanční krize, která vedla v roce 1913 k rezignaci nejvyššího zemského maršálka a několika přisedících. V této souvislosti pak došlo pomocí dvou dekretů panovníka (tzv. Anenské patenty) k rozpuštění českého sněmu. Veškeré úkoly zemského výboru v Čechách byli převedeny na zemskou správní komisi, která byla složena z vládních úředníků. Tímto krokem došlo k likvidaci zemské správy v Čechách a až do rozpadu habsburské monarchie, tak nedošlo ke změně. Nutné je také zmínit, že až do roku 1914 celá česká politická scéna neměla za cíl vytvoření samostatného státu, jejím úsilím bylo dosažení změn v rámci monarchie. Důkazem jsou tomu slova prvního

¹⁵ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 9.

¹⁶ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 115.

¹⁷ Tamtéž. s. 118.

československého ministerského předsedy Karla Kramáře, který prohlásil v roce 1913 „všechna politika česká vždy počítala a počítá jen s jedním Rakouskem: s Rakouskem, ovšem jiným, lepším, než je Rakousko s historickou politikou německou, zhoršenou ještě maďarským násilnictvím“¹⁸

Během první světové války dosáhlo napětí mezi Čechy a Němci svého vrcholu. Už jenom pohled na válečný konflikt se lišil. Většina Čechů vnímala válku s odporem a díky úspěšným odbojovým akcím T.G. Masaryka tak převládal odmítavý přístup vůči celé monarchii. Němci měli naprosto opačný názor, což se například projevovalo ve válečných ztrátách.¹⁹ V očích Němců byli Češi bráni jako nejzrádnější Slovani v monarchii, jelikož podporovali demokratické mocnosti Západu a vojáci houfně dezertovali z armád centrálních mocností. Ani doma dosavadní režim vůči hlavním českým představitelům nezmírnil a v roce 1916 byli Kramář a další tři členové *Maffie*²⁰ odsouzeni k trestu smrti za velezradu a vyzvědačství, v roce 1917 byli ale amnestováni císařem Karlem I.²¹ Krom toho docházelo k potírání veškeré samostatnosti Čechů, od roku 1914 až do listopadu 1917 bylo zakázáno na 82 časopisů, nelegálními se stalo i mnoho českých organizací. Postupně byly omezovány jazyková práva Čechů, třeba od prosince 1915 se stala němčina výhradním úředním jazykem zemské a okresní správy, o rok později už i soudů a na finančních úřadech.²²

Návrat před rok 1914 a jakýkoliv kompromis byl pro obě strany prakticky nemožný. V Tříkrálové deklaraci 6. ledna 1918 čeští poslanci požadovali právo na sebeurčení, zároveň odmítali provedení této změny skrze ústavní změny v Předlitavsku. Reakcí na Tříkrálovou deklaraci pak následně bylo vyhlášení provincie Německé Čechy (*Deutschböhmen*), která měla za cíl zřízení samostatné provincie, o její realizaci se pokusili její představitelé ještě na samém sklonku monarchie.²³

¹⁸ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. IBSN 978-80-7380-257-8. s.246-277

¹⁹ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. IBSN 80-7214-519-3. s. 11

²⁰ Pozn: Jednalo se o tajnou organizaci odpůrců Habsburků doma, která se věnovala sběru špionážní materie pro spojence, následně došlo předávání informací Masarykovi.

²¹ SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. IBSN 80-7205-901-7. s. 22.

²² MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. IBSN 978-80-905323-2-8. s. 138.

²³ Tamtéž s.148.

1.2 Češi a Němci za první republiky

28. října 1918 došlo k významné události, Národní výbor československý převzal moc a vyhlásil samostatný československý stát. Vyvrcholil tak československý boj za národní osvobození. Reakcí na vznik československého samostatného státu došlo dne 29. října k vyhlášení odtržení pohraničních oblastí ze strany představitelů českých Němců ve Vídni. Měli za cíl připojit pohraniční oblasti k Německému Rakousku. Poslanci se ve svém prohlášení odvolávali na sebeurčující právo, zároveň požadovali zřízení řádné správy a ochranu před hospodářským rozvratem a cizím panstvím. Nelze tyto požadavky vnímat jinak, než tradiční německé volání po velkoněmeckém sjednocení z roku 1848.²⁴

Pokus německých nacionalistů však narážel na velký problém, totiž území obývaná Němci netvořila jednotný celek, ale pouze pohraniční pásma, dokonce od sebe oddělených oblastí českého osídlení.²⁵ Na podzim 1918 tak došlo k vyhlášení čtyř oblastí Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren. 29. října byla vyhlášena nejvýznamnější oblast Deutschböhmen, se sídlem v Liberci, která se rozléhala od Orlických hor až po Cheb. O den později vznikla druhá provincie s názvem Sudetenland. Představovala západoslezskou oblast, která se rozléhala od javornické výběžku až po ostravskou pánev.²⁶ V tomto případě šlo i o severomoravské okresy, novojičínský okres Kravařsko, což byl problém z hlediska národnostního, jelikož zde žil velký počet Čechů, Slezanů a Poláků. Podél bavorských hranic byla vyhlášena třetí provincie s názvem Böhmerwaldgau táhnoucí se úzkým pásem od Tachova přes Pošumaví dále na jih, zde byl úmysl spojit tuto část s Horními Rakousy. Čtvrtou provincií německého odboje byl Deutschsüdmähren, který zahrnoval útvar okolí Znojma, Hustopečí a Mikulova. Když došlo na jednání mezi německými iredentisty a mezi zástupci Národního výboru, situace se začala závrtně zotřovovat. Němci se chystali potlačit českou menšinu na území svých územních celků, měli v plánu vnutit jim volbu mezi vysídlením nebo germanizací.²⁷ Od poloviny listopadu 1918 začala československá

²⁴ RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent). ISBN 80-7268-054-4. s. 146.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. IBSN 978-80-7380-257-8. s. 296.

²⁷ RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent). ISBN 80-7268-054-4. s. 151.

armáda obsazovat tzv. sudetoněmecké provincie, s překvapením až hladce. Existovaly i výjimky jako například Most, kde při obsazování zemřelo 10 lidí. Většina oblastní byla následně připojena do poloviny prosince 1918.²⁸

Hranice nově vzniklého Československa byly stanoveny během Pařížské mírové konference dokumenty, mezi kterými byla Versaillská mírová smlouva z 28. června 1919, kdy Německo výslovně uznalo hranice českých zemí za hranice ČSR. Na podzim 10. září 1919 byla podepsána i mírová smlouva s Rakouskem v Saint-Germain en Laye, která uznávala hranice Československem a Rakouskem.²⁹ V článku 53 Rakousko formálně uznalo územní celistvost a nezávislost, což byla i poslední právní tečka za pokusem připojení pohraničních území k Rakousku. V ten samý den byla podepsána i smlouva o ochraně menšin. Československo se zavázalo k dodržování ustanovení o ochraně občanů lišících se rasou, jazykem a náboženstvím. Rozdíl v jazyku či náboženství nesměl být na újmu při výkonu povolání, získání veřejné funkce nebo hodnosti. Smlouva zajišťovala příslušníkům menšin zakládání svých vlastních škol, ústavů nebo charitativních zařízení.³⁰

Ústava uvozená zákonem č.121/1920 Sb. byla přijata prozatímním Národním shromážděním. Ústava v II. hlavě upravovala rozdělení zákonodárné moci, kterou představovalo dvoukomorové Národní shromáždění, složené z Poslanecké sněmovny a Senátu. Následná hlava upravila moc výkonnou a vládní, kterou reprezentovala vláda, součástí této hlavy byla věnována i prezidentu republiky.³¹ Ústava zaručovala všem občanům rovnost před zákonem, naprostou ochranu života a široký katalog občanských práv. Pro československé Němce byla zásadní hlava 6 ústavní listiny. Podle zmíněné Saint-germánské smlouvy došlo k převzetí ustanovení týkající se ochrany národnostních, náboženských a rasových menšin. Bylo garantováno všem občanům užívání mateřského jazyka ve věcech soukromých, obchodních, náboženských, tisku nebo jakýkoliv publikací. Nutné zmínit, že ústava garantovala právo základního vzdělání v mateřském jazyce,

²⁸ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 14.

²⁹ SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7. s. 41.

³⁰ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 19.

³¹ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. IBSN 978-80-7380-257-8. s. 305-307.

zároveň zde byla možnost zavedení povinné výuky státního jazyka. Národnostní menšiny mohly navíc zakládat vlastní školy i instituce.³²

Současně s ústavní listinou byl přijat i jazykový zákon (zákon č. 122/1920 Sb.), který upravoval jazykovou politiku československého státu. Hned první paragraf uvedl, že „*jazyk československý jest státním, oficiálním jazykem republiky*“³³ zde byl cíl rovnocennosti obou jazyků, jak českého, tak i slovenského jazyka. Československý jazyk tak měl plnit roli vnitřního úředního jazyka, výjimkou měly být soudní okresy, které obývalo alespoň 20 procent občanů jiného jazyka než československého. Zde soudy, úřady i státní orgány museli přijímat podání od občanů této menšiny a zároveň i vydat vyřízení i v jazyce podání. Rovněž při vyučování ve školách zřízených pro národnostní menšiny mohlo být užíváno jazyka menšiny³⁴ Podle historika Jaroslava Kučery však československý jazykový zákon i přes své nedostatky nezpůsobil závažnější diskriminaci Němců, protože většina z nich žila na území, kde měli většinu (až 94 % Němců podle sčítání z roku 1921), na které se vztahovala výjimka užívání mateřského jazyka. Problém nastal tam, kde tento počet nedosahoval 20 %, jako například v Praze nebo Plzni, v tomto případě museli při komunikaci s úřady používat češtinu, což představovalo velký problém.³⁵

Locarnské dohody z roku 1925, které zajistily plnoprávné postavení Německa v Evropě za podmínky, že souhlasí s Versailleskou mírovou smlouvou, došlo tím ke zlepšení vztahů mezi Německem a Československou republikou. To se mimo jiné projevilo i v pozitivnějších vztazích sudetských Němců k Československu. Důkazem tomu byl vstup německých aktivistů do vlády agrárníka Antonína Švehly, nastalo tím období prosperity pro sudetské Němce.³⁶ Není bez zajímavosti, že se tak Československo stalo jedinou zemí ve střední a východě Evropy (kromě Lotyšska),

³² MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 180; viz GRÓNSKÝ, Ján. HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa 1918-1945*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-458-6. s. 65-66.

³³ Zákon č. 122/1920 Sb. jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 1920-02-29]. Dostupné z: www.aspi.cz/

³⁴ Tamtéž.

³⁵ KUČERA, Jaroslav. *Minderheit im Nationalstaat*. vyd. München: Oldenbourg, 1999 ISBN 3-486-56381-5. s. 209-210.

³⁶ RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent). ISBN 80-7268-054-4. s. 183-184.

kde se německá menšina podílela na chodu činnosti mocenských orgánů státu. Němečtí ministři byli zastoupeni ve vládách až do roku 1938.³⁷

Hospodářská krize počátkem třicátých let ale zasáhla Československo mnohem tíživěji nežli jiné země. Zhruba o třicet procent poklesla výroba v hlavních oborech lehkého i těžkého průmyslu. Téměř až čtyřiceti procentní pokles obratu zaznamenal zahraniční obchod. Zasaženo bylo i zemědělství, které zaznamenalo hluboký pokles odbytu. Narůstající nezaměstnanost a klesající výdělky se odrazily i v náladách společnosti, došlo tím k opětovnému zostření národnostních česko-německých vztahů.³⁸

1.3 Vyostření vztahů s nástupem Konráda Henleina

Nastolení totalitního režimu a uchopení moci Adolfem Hitlerem v roce 1933 znamenalo významnou změnu ve vztahu mezi Čechy a Němci, vzrůstala tím nacionální psychóza u značné části německy mluvícího obyvatelstva. Začátkem října 1933 vznikla Sudetoněmecká vlastenecká fronta (Sudetendeutsche Heimatsfront) v čele s Konradem Henleinem, které vzniklo s finanční a organizační pomocí předáků DNSAP a DNP, tedy stran ohrožených rozpuštěním nebo zákazem činnosti.³⁹ Hnutí dokázalo sjednotit obyvatelstvo různých sociálních vrstev i ideových orientací. Jejím úspěchu lze přičítat skutečnost, že dostával do popředí element sudetoněmecké identity, na základě, kterého mělo dojít k jednotnému sjednocení německé menšiny v Československu.⁴⁰

Reakcí československé vlády napjaté situace bylo zmocňovací zákonodárství, které mělo zabránit nástupu antidemokratických trendů, prvním zákonem č.95/1933 Sb. a mimo jiné novelou zákona o ochraně republiky č.124/1933 Sb., umožňující kromě účinnějšího řešení ekonomických potíží, tak i účinnější kroky vůči protistátním aktivitám na ochranu státu. Důležitým zákonem byl i zákon o obraně státu č.131/1936 Sb., který připravil právní základ pro obranu státu a demokratické

³⁷ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 23.

³⁸ RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent). ISBN 80-7268-054-4. s. 185.

³⁹ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 24.

⁴⁰ KUKLÍK, Jan a Jan NĚMEČEK. *Od národního státu ke státu národnosti? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1. s. 12-14.

uspořádání, zároveň uvedl zásadní pojem státní nespolehlivost. I přes námitky k legislativním opatřením, však nedošlo k úplnému zničení parlamentního systému, na rozdíl od okolních států Německa a Rakouska. Československo tak v Evropě zůstalo jedním z posledních demokratických států, který navíc nadále přijímal prchající demokraty před perzekucí z Německa a Rakouska.⁴¹

Henleinovo Sudetoněmecké vlastenecké frontě hrozil zákaz činnosti, jediný neuvážený krok by znamenal její konec. Na sjezdu v České Lípě pořádaném v říjnu 1934 ve svém projevu ujišťoval loajalitu k republice, úctě k demokracii a požadoval, aby politika československého státu stála na vzájemné loajalitě všech národů. Češi i Němci připouštěli, že projev byl pouze taktický krokem spojený s vnitřní výhradou Henleina. Tímto projevem si dokázal Henlein získat i další vrstvy společnosti. Podmínkou k připuštění k parlamentním volbám o rok později mělo být sestavení kandidátní listiny se Svazem zemědělců (Sudetoněmecká agrární strana BdL), bohužel jediným ústupkem, kterou československá státní moc vynutila bylo přejmenování na Sudetoněmecká strana, předseda Konrad Henlein (SdP). V parlamentních volbách v roce 1935 pak německá politická scéna zažila zemětřesení. Sudetoněmecká strana uspěla a stala se nejsilnější německou stranou s bezmála 1 250 000 voliči. SdP získalo celkem dvě třetiny hlasů, které byly odevzdány německým stranám. Došlo tak k oslabení ostatních německých stran, nejvíce na úkor aktivistických.⁴² Jednalo se o důležitý moment v česko-německých vztazích, který změnil první republiku a ovlivnil další dění vedoucí k mnichovské katastrofě.

Na základě iniciativy prezidenta Beneše a premiéra Hodži došlo ze strany československé vlády k novým snahám o národnostní vyrovnání. V roce 1937 se vláda zavázala k dalšímu přijímání zástupců (nejen) německé menšiny do řad státní služby. Podle statistik zpracovaných vládou bylo ve službě 298 tisíc státních zaměstnanců, z toho 260 tisíc československé národnosti a pouze 29 tisíc německé národnosti. Ze statistik tedy plyne, že počet státních zaměstnanců německé minority byl oproti české značně nižší. Hlavním bodem programu byla ale hospodářská pomoc v pohraničí, postižené hospodářskou krizí, například místní firmy měly

⁴¹Tamtéž.

⁴² MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 322–326.

dostávat státní zakázky. Přislíbeno bylo také sociální opatření ve prospěch obyvatel německé menšiny. Program byl ostře kritizován Henleinem a jeho SdP jako nedostatečný, který neřeší národnostní problém. Naopak požadoval uznání hranic podle požadavků sudetských Němců z roku 1918.⁴³

1.4 Cesta k Mnichovu

V průběhu roku 1938 se začalo ukazovat, že SdP už nechtěla řešit národnostní problematiku formou autonomie, nýbrž začleněním pohraničních oblastí k říši. Henleinovci a sám Konrád Henlein se netajili obdivem k říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi, když mu osobně napsal dopis, ve kterém omlouval, že „*musí zastírat vyznávání nacionálního socialismu jako světového názoru a politického názoru*“. Zároveň dodával, že „*netouží po ničem tak horoucně jako po začlenění sudetoněmeckého území, ba celé oblasti Čech, Moravy a Slezska do Říše*.“⁴⁴

Hitlerův plán na zničení Československa dostal označení tzv. Fall Grün, kdy mělo dojít k vojenské akci s dojmem, že chce osvobodit německou menšinu před útlakem československé vlády, neodvážil se však k vojenské intervenci ve formě okupace bez příčiny. Po anšlusu Rakouska došlo ke stupňování tlaku ze strany SdP, když Henlein vyzýval k opuštění ostatních stran a přidání se k jeho hnutí. Došlo tak k dobrovolnému rozpuštění aktivistických stran (BdL, DGP a DCSP) a přidání se k SdP, dokonce to vedlo k rezignaci německého agrárníka Spiny, který to zdůvodňoval špatnými výsledky vyjednávání pro německou menšinu. Následovali i další němečtí ministři Zajíček a Czech. Tím skončila dvanáct let dlouhá účast německé menšiny ve vládě.⁴⁵

28. března 1938 proběhlo v Berlíně setkání Hitlera s Henleinem a Frankem, ten jim zdůraznil, aby „*kladli československé vládě takové požadavky, které pro ni budou nepřijatelné*.“ Zároveň sdělil, že „*sudetoněmecký problém hodlá vyřešit v brzké době*.“ Za několik týdnů se měl uskutečnit sjezd SdP v Karlových Varech, kde

⁴³ KUKLÍK, Jan a Jan NĚMEČEK. *Od národního státu ke státu národností? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1 s. 23-25.

⁴⁴ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*. 3. vyd., (V Tilií 2.). V Šenově u Ostravy: Tilia, 2002. ISBN 80-86101-55-X. s. 131.

⁴⁵ SLÁDEK, Milan: *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7. s. 79-81.

v této souvislosti měl Henlein podle pokynů předložit pouze „*staré požadavky na samosprávu a náhradu škod.*“⁴⁶

Koncem dubna se konal již výše zmiňovaný sjezd Sudetoněmecké strany v Karlových Varech, kde Henlein přednesl svůj projev s tzv. karlovarské požadavky Sudetoněmecké strany. Jednalo se o požadavky, které byly nepřijatelné jak pro československou vládu, tak i pro českou veřejnost.⁴⁷ SdP žádala například *úplné zrovnoprávnění německé národní skupiny s českým národem, uznání sudetoněmecké národnostní skupiny jako právní osoby, autonomii pohraničí, ochranu sudetoněmeckých obyvatel, pokud žijí mimo území své národnostní skupiny* nebo přidělení pouze německy mluvících státních úředníků do pohraničních oblastí.⁴⁸

Vláda se snažila situaci řešit pomocí národnostního statutu, současně odmítala Němcům povolit jakoukoliv formu územní autonomie. Statut byl schválen vládou v červenci 1938, obsahující novelizaci jazykového zákona nebo rozšíření kompetencí v rámci státní správy. Nedošlo však ani k parlamentní diskusi, jelikož Henleinovci blokovali jakékoliv projednávání.⁴⁹ Byl zde i tlak ze strany Velké Británie, která si vynutila vyslání svého zástupce Waltera Runcimana, který měl představovat jakéhosi nestranného pozorovatele pro vyjednávání mezi vládou a SdP. Britové žádali, aby nebyl projednáván národnostní statut v parlamentu, dokud zde nebude shoda s předáky SdP. Výsledkem jednání byl tzv. třetí plán, kterého se už účastnil i prezident Beneš. Plán obsahoval řadu ústupků ve formě pozitivní diskriminace v oblasti jazykového práva, finanční státní pomoci ve formě půjčky pro pohraniční, dalšího přijímání německých úředníků do státní služby nebo diskuse ohledně vytvoření německých autonomních žup.⁵⁰ Ze strany Runcimana a

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 353.

⁴⁸ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*. 3. vyd., (V Tili 2.). V Šenově u Ostravy: Tilia, 2002. ISBN 80-86101-55-X. s. 147-148.

⁴⁹ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 359.

⁵⁰ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 36-38.

SdP došlo k odmítnutí. Henlein a Frank se plně řídili pokyny, které dostali na schůzkách s Adolfem Hitlerem začátkem září.⁵¹

Následně byl vládou schválen ještě tzv. čtvrtý plán po jednání s Henleinovci, který téměř vycházel z bodů karlovarského programu. Plán počítal s územní samosprávou vycházející ze župního systému se státními orgány, mimo jiné i úplné zrovnoprávnění češtiny s němčinou a dalších mnoha ústupků. Podle Beneše se tyto ústupky rovnali kapitulaci a upozorňoval, že toho bude Velká Británie s Francií v budoucnu litovat.⁵² V tu samou dobu došlo k vyprovokovanému incidentu v Moravské Ostravě mezi poslanci SdP a policií. Incident byl využit k ukončení dalších jednání mezi Henleinovci a československou vládou.⁵³ Runcimanova mise tak byla neúspěšná a další události se zdály být pro Československo katastrofálními.

Situace se ještě stupňovala po Hitlerovo projevu v Norimberku, kdy ostře slovně útočil na Beneše, což vedlo k nepokojům v pohraničí a útoků na české státní úřady ze strany Němců.⁵⁴

V půlce září pak britský premiér Neville Chamberlain odcestoval za Hitlerem do Berchtesgadenu, kde Hitler prosadil svůj plán na připojení pohraničních oblastí obývané převážně Němci, jednalo se o území s více než padesáti procenty německého obyvatelstva. Británie s Francií se podíleli na tomto návrhu a naléhali na Beneše, aby tento plán přijmul pod výhrůžkou, že pokud by tento plán československá vláda nepřijala, nepomohli by ČSR v případě útoku ze strany Německa. Prezident i vláda následně toto stanovisko přijala.⁵⁵

Hitler stále nebyl spokojen, a proto se znovu setkal s britským premiérem Chamberlainem v Bad Godesbergu, aby předložil další požadavky. Už požadoval připojení dalšího území, tentokrát ve prospěch Maďarska a Polska.⁵⁶ Chamberlain

⁵¹KUKLÍK, Jan a Jan NĚMEČEK. *Od národního státu ke státu národnosti? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1. s. 121.

⁵² Tamtéž s. 265.

⁵³ Tamtéž s. 266.

⁵⁴ Tamtéž s. 267.

⁵⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. IBSN 978-80-7380-257-8. s. 334.

⁵⁶ Tamtéž. s. 335.

byl šokován z jednání s Hitlerem, proto už dále s Francií nebránili Československu v mobilizaci, ke které následně došlo.⁵⁷

Po jednáních v Londýně začal sílit diplomatický tlak ze strany Velké Británie a Francie na vládu ČSR, aby přistoupila na godesberské požadavky, protože si pochopitelně nepřáli válku na kontinentě. Důkazem tomu byla například zpráva československého velvyslance ve Francii „Bonnet⁵⁸ a jeho blízké okolí šířili, že Francie za žádných okolností do války nepůjde“. Pro politiku appeasementu se angažoval i americký prezident Roosevelt, který poslal Edvardu Benešovi telegram, aby pokračoval v jednáních se stranami sporu.⁵⁹

I přes mezinárodní nátlak však prezident Edvard Beneš odmítl Hitlerovy požadavky z Godesbergu s odvoláním na stanovisko vlády z 25. září. Prezident chtěl řešit celý problém arbitráží prezidenta Roosevelta nebo uspořádáním mezinárodní konference s jeho přítomností. Ke svolání konference opravdu došlo, avšak bez československé účasti. Na žádost britské vlády došlo ke zprostředkování skrze Benita Mussoliniho. Edvard Beneš adresoval britské vládě žádost, aby se Československo mohlo této konferenci účastnit, bohužel dostal odmítavou odpověď. Účast odmítal hlavně Hitler se slovy, že československá „účast by působila rušivě v prostředí, v němž nejsou žádné podstatné rozdíly mezi jednotlivými zúčastněným.“⁶⁰

1.5 Mnichovská konference

29. září došlo k uskutečnění Mnichovské konference za přítomnosti čtyř evropských velmocí reprezentované Hitlerem, Mussolinim, Chamberlainem a Daladierem. Text tzv. mnichovské dohody byl sice Mussoliniho návrh, ale připraven byl nacisty. Mělo dojít k odstoupení tzv. sudetoněmeckého území, ale konečný rozsah území měl být určen mezinárodním výborem⁶¹, dále pak v sedmém bodě *opční právo pro přesídlení odstoupených území a pro vystěhování z nich* nebo také propuštění sudetoněmeckých politických vězňů. V dodatku mnichovské dohody mělo být garantováno ze strany Anglie a Francie, že budou poskytnuty

⁵⁷ SLÁDEK, Milan: *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7. s. 116.

⁵⁸ Pozn: Francouzský ministr zahraničí.

⁵⁹ OLIVOVÁ, Věra. *Zápas o Československo 1938*. 2. dopl. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1996. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 80-901733-7-3. s. 63-64.

⁶⁰ Tamtéž s. 64-66.

⁶¹ Pozn: Nakonec se jednalo o území s více než 50 % Němců.

mezinárodní záruky existence územně okleštěnému Československu. Následující den v napjaté atmosféře informoval prezident Beneš vládu, o tom, že nemá jinou možnost než dohodu přijmout. Prohlásil „*kdybychom nepřijali, udělali bychom čestnou válku, ale ztratili bychom samostatnost a národ by byl vyvražděn.*“ Vláda v čele s premiérem generálem Syrovým jeho stanovisko přijala. Kdyby se Československo bránilo, čelilo by ohromné přesile, jelikož se ocitlo v mezinárodní izolaci. Současně by Německo mělo příležitost zmocnit se celého území a zničit celé Československo ihned, nikoliv až o půl roku později v březnu 1939.⁶²

Nutné zmínit, že mnichovská dohoda byla od samého počátku neplatná, protože byla v rozporu s mezinárodním právem i s vnitrostátním československým právem, zejména s ústavou. Byla podepsána pod nátlakem, bez účasti zástupců ČSR a mimo jiné byly porušeny i mezinárodní smlouvy mezi účastníky, které zakazovaly přijetí dohody pod pohrůžkou síly.⁶³

Mnichovský diktát znamenal pro československý stát národní tragédii, která zasáhla celou společnost, zároveň skončila několik století dlouhá koexistence Čechů a Němců v rámci jednoho státního zřízení. Podpora nacismu a následná kooperace Henleinovců při okupaci v roce 1939 znamenala zpochybňování dalšího spolužití v jednom státě.

1.6 Nastínění dalšího vývoje ČSR

V důsledku mnichovského diktátu došlo nejen ke značné ztrátě území s velkým počtem obyvatel, ale i k ochromení dopravy a průmyslu. Za následek můžeme považovat i problém týkající se právní kontinuity ČSR a práva až do konce druhé světové války.

Po Mnichovu následovala ještě ztráta území ve prospěch Polska. Československo ztratilo i území v oblasti jižního i východního Slovenska a také Podkarpatské Rusi, které bylo přisouzeno Maďarsku v první vídeňské arbitráži. Odpovědnost za tuto národní tragédii na sebe vzal prezident Edvard Beneš, a proto 5. října 1938 jmenoval novou vládu generála Syrového, následně se rozhodl abdikovat.⁶⁴ Beneš

⁶² Tamtéž. s. 66-71.

⁶³ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* 4. vydání Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4 s. 436.

⁶⁴ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci* 1 vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1. s. 42,74

se rozhodl odcestovat z republiky 22. října, po přetrvávajícím tlaku ze strany koaličních politiků a nacistického Německa. Jeho cesta vedla do Londýna, kde započal jeho další politický exil. Vyvstala však otázka, zda prezidentova abdikace byla, či nebyla neplatná, když byla vynucena jako nesvobodný úkon.⁶⁵

Během druhé republiky došlo k rozsáhlým změnám. Jak zmiňuje profesor Jan Kuklík, došlo k určitým změnám v právním řádu i politickém systému, které je možné brát za porušení československé ústavy z roku 1920. V období druhé republiky došlo k vyostření vztahů mezi Čechy a Slováky, což vyústilo ve vznik slovenské autonomní vlády, následně pak došlo k vyvrcholení v podobě zákona o autonomii Slovenska. Národní shromáždění přijalo i ústavní zákon týkající se autonomie Podkarpatské Rusi. Po jednáních Adolfa Hitlera s Josefem Tisem vyhlásil 14. března 1939 Slovenský sněm formálně samostatný Slovenský stát.⁶⁶

Následující den pak Hitler nechal okupovat německými jednotkami Čechy a Moravu. Stalo se tak po podpisu protokolu, který v Berlíně podepsal pod nátlakem Hitlera státní prezident Hácha spolu s ministrem zahraničí Chvalkovským, k takovém aktu však neměli ani jeden z aktérů ústavní oprávnění, proto byl právní akt nicotný. Protokol uváděl, že „*československý státní prezident vkládá s plnou důvěrou osud českého národa a země do rukou vůdce Německé říše.*“ O den později vydal Hitler výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.⁶⁷ Tím došlo rozbití na československého státu, který byl zároveň podroben německé diktatuře.

Materiální škody v důsledku nacistické okupace byly podle oficiálních odhadů vyčísleny na 900 miliard korun. Němci v protektorátu podle odhadů zavraždili na 38 000 osob a dalších 200 000 osob, většinou Židů, bylo usmrceno v koncentračních táborech. O budoucnosti vztahů mezi Čechy a Němci se mělo rozhodnout stejně jako po první světové válce v zahraničí.⁶⁸

⁶⁵ PAVLÍČEK, Václav. In.: JECH, K., KAPLAN, K: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty.* Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 7-8.

⁶⁶ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci* 1 vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1. s. 42–45

⁶⁷ PAVLÍČEK, Václav. In.: JECH, K., KAPLAN, K: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty.* Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 10

⁶⁸ SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946.* Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7. s. 135-136

2. Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše

2.1 Exil v Londýně a s tím spojená dekretální činnost

Proti německé okupaci a postupu vzniku protektorátu protestovaly diplomatickou cestou vlády Francie, Velké Británie, Spojených států amerických a Sovětského svazu. Z jejich strany nedošlo k uznání právního stavu protektorátu. Na základě výzvy ministra zahraničí Chvalkovského nedošlo ani k předání velvyslanectví a konzulátů v některých státech nacistickému Německu, proto přetrvával názor československých právníků, že ČSR právně nezanikla. Podle jejich názoru bylo Československo okupováno vojenskou mocí.⁶⁹

Edvard Beneš stanul v čele druhého zahraničního odboje, jehož hlavním úkolem bylo obnovení Československé republiky, jeho právního řádu a hranic před mnichovskou tragédií. Po vypuknutí války byl vytvořen v říjnu 1939 Československý národní výbor v Paříži, který měl za cíl reprezentace Československa v zahraničí. V jeho čele byl zvolen již zmiňovaný Edvard Beneš, avšak proti němu a proti Československému národnímu výboru se postavila Slovenská národní rada s bývalým premiérem Československa Milanem Hodžou a vyslancem Osuským ohledně slovenských autonomistických požadavků a středoevropské federace. To byl i jeden z důvodů, proč ze strany Francie a Velké Británie dostalo výboru pouze omezeného mezinárodního uznání.⁷⁰

Obrat nastal po porážce Francie v červnu 1940, kdy se Národní výbor přesunul do Londýna. V Londýně vzniklo prozatímní státní zřízení, které nahradilo dosavadní Československý národní výbor, který působil v Paříži. Po výměně dopisů mezi Edvardem Benešem a ministrem zahraničí lordem Halifaxem došlo v červenci téhož roku k uznání československého prozatímního státního zřízení⁷¹, ale s výhradami ohledně odmítnutí vyjádřit se k budoucím hranicím Československa. Britové nesouhlasili ani s teorií právní kontinuity, uznání ale samo o sobě mělo velký význam pro další fungování a následnou obnovu československého státu. Prozatímní státní zřízení bylo v roce 1940 složeno z prezidenta republiky, vlády a

⁶⁹ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci I* vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1. s. 46-48

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. IBSN 978-80-7380-257-8. s. 374.

Státní rady. O rok později vznikl kontrolní úřad a Nejvyšší kontrolní úřad, následně i Právní rada. Do celku prozatímního státního zřízení bývají někdy přiřazovány i československé zastupitelské úřady, československé vojenské jednotky nebo soustava polních soudů.⁷²

Vyvstala otázka, jak řešit zákonodárnou činnost v podmínkách exilu, jelikož zde byla nemožnost svolání Národního shromáždění. Nebylo ani možné využít použít ustanovení Ústavní listiny z roku 1920, která stanovovala působení Stálého výboru Národního shromáždění. Ústavní listina tuto ústavně právní nouzi nepředvíдалa, zároveň nebyl způsoben československými orgány. Byly zde i návrhy na ustanovení emigračního parlamentu tvořený poslanci podle parlamentních voleb v roce 1935, tento návrh narážel na realitu, že by tento orgán nebyl příliš početný, jelikož mnohým poslancům a senátorům se nepodařilo odejít do emigrace. Na řešení zákonodárné problematiky měl velký podíl i právník dr. Eduard Táborský a další právní experti například JUDr. Procházka nebo JUDr. Stránský, ani jeden z nich však nebyl odborníkem na ústavní právo. Tito právní experti byli přesvědčeni, že zákonodárná činnost by měla být svěřena prezidentu republiky v součinnosti s exilovou vládou. Předlohou a vzorem pro koncept jim byly dekrety polské republiky. S ohledem na předmnichovské zákony (zákon č. 131/1936 Sb. o obraně státu a zákon č. 95/1933 Sb. a nařízení o mimořádné moci nařizovací) byla zmocněna i vláda k vydávání vládních nařízení.⁷³

Z 15. října 1940 pochází ústavní dekret prezidenta republiky č. 2/1940 Úředního věstníku československého (dále jen Úř. věšt. čsl.) o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Na základě tohoto dekretu nepotřeboval prezident k úkonům souhlas Národního shromáždění, ale stačil dočasně souhlas vlády. Prezident byl na základě tohoto dekretu nositelem zákonodárné moci. Dekret dále stanovoval, konkrétně v § 2, pro změnu, rušení nebo vydání nového zákona, je potřeba návrhu vlády, z čehož vyplývá, že vláda měla zákonodárnou iniciativu. Současně byl vyžadován i podpis předsedy vlády nebo jejího člena.⁷⁴ Vláda tak musela každý dekret prezidenta

⁷² KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. s. 26.

⁷³ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci 1* vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1. s. 58.

⁷⁴ PAVLÍČEK, Václav. In.: JECH, K., KAPLAN, K: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a nakladatelství Doplněk, 2002. s. 15.

nejprve projednat a schválit, kromě prvního č.1/1940 Úř. věšt. čsl. na základě kterého vznikla Státní rada. Dekret č. 12/1942 Úř. věšt. čsl. ještě následně upravoval a doplňoval vydávání dekretů prezidenta, podle něhož musel požádat Státní radu o poradní zprávu. Všechny dekryty museli být následně dodatečně schváleny Národním shromážděním, jednalo se o tzv. ratihabici a to na základě ústavního dekretu č.11/1944 Úř. věšt. čsl.⁷⁵ Na konci března 1946 pak došlo ke schválení a prohlášení všech dekretů podle ústavního dekretu č. 2 za zákony ze strany Prozatímního národního shromáždění, a to ústavním zákonem č. 57/1946. „*Veškeré dekryty prezidenta republiky jest považovati od jejich počátku za zákon; ústavní dekryty bud' těž považovány za zákon ústavní*“⁷⁶

V Londýně se na tvorbě dekretů významně podílela i Právní rada. Vznikla na návrh vlády z rozhodnutí prezidenta republiky dne 4. února 1942 a k její změně postavení došlo následně 27. března 1943. Její účel spočíval ve vydávání právních posudků týkající se normotvorby, zejména k dekretům prezidenta, rozhodnutím nebo nařízením vlády a souladu této legislativy s československým právním řádem.⁷⁷ Odborné právní posudky měly nahradit správní judikaturu, která byla v emigraci nedosažitelná. Do Právní rady byl v roce 1943 jmenován i Dr. Egon Schwelb, sociální demokrat a československý občan německé národnosti. Beneš ve svém dopise W. Jaschovi ohledně jeho jmenování uvedl následující „*Konstatuji také, že jsem vědomě držel úředníky německé národnosti i v prozatímním státním zřízení – pokud jsem jich zde měl, a také úmyslně a vědomě jsem jmenoval německého člena do Právní rady, abych ukázal, jak chci, aby se vývoj v budoucnosti v těchto věcech prováděl*“ Na tomto příkladu je vidět německé zapojení v londýnském exilu. Právní rada ukončila svoji činnost 22. února 1945 na základě rozhodnutí prezidenta republiky.⁷⁸

Vydané dekryty v zahraničí se týkaly hlavně vedení války proti nacistickému Německu a působení zahraničního odboje. Mezi takové patří dekryty „*o vojenském*

⁷⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. IBSN 978-80-7380-257-8. s. 376.

⁷⁶ WINKLER, Pavel. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. IBSN 80-85864-19-3. s. 21-23.

⁷⁷ PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. IBSN 80-85864-19-3. s. 50.

⁷⁸ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekryty prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. IBSN 80-7201-352-1. s. 55-57.

kázeňském právu a kárném právu nebo organizaci československé branné moci na území Spojeného království Velké Británie a Severního Irska.“ Dále bych mohl zmínit dekrety prezidenta republiky týkající se „*postavení žen v československých vojenských jednotkách*“, každoročního státního rozpočtu nebo dokončení lékařského studia studentů z Československa ve Velké Británii. Další část dekretů se vztahovala na poválečný vývoj. Tím nejdůležitějším dekretem byl bezpochyby „*dekret o obnovení právního pořádku*“ č. 11/1944 Úř. věšt. čsl.⁷⁹ Následně vyhlášen na území Československa Prozatímním Národním shromážděním jako zákon č. 12/1946 Sb. Zákon časově vymezoval, co je součástí československého právního řádu myšleno platným právem. Období od 30. září 1938, tedy od podpisu mnichovské dohody, až do 4. května 1945⁸⁰ bylo považováno za dobu nesvobody. V důsledku podpisu mnichovské dohody totiž došlo k narušení svrchovanosti republiky, československý lid se tak nemohl rozhodovat podle svobodné vůle.⁸¹ Na základě tohoto dekretu bylo možno na přechodnou dobu použít i některé právní předpisy z doby nesvobody. Jednalo se o právní předpisy, které v průběhu několika let byly podrobeny několika právním řádům. Ať už to byly předpisy vydané orgány protektorátními, Slovenské republiky nebo orgány na územích pod nátlakem podstoupených po Mnichovu 1938. Později byl přijat zákon č. 195/1946 Sb., který v příloze zákona stanovoval předpisy z doby nesvobody, které se ruší, zejména pokud byly v rozporu s ústavní listinou.⁸²

Na poválečný vývoj se soustředil i dekret č. 18/1944 Úředního věstníku čsl., „*o národních výborech a Prozatímním národním shromážděním*“. Tento ústavní dekret počítal se vznikem místních, okresních a zemských národních výborů na osvobozeném území. Podléhat měly pouze vládě a počítalo se i s tím, že z národních výborů následně vznikne Prozatímní národní shromáždění. Národní výbory měly sloužit pouze jako prozatímní orgány během přechodného období, až Národní shromáždění mělo rozhodnout o jejich konci.⁸³

⁷⁹ PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 52.

⁸⁰ Pozn: stanoveno pozdějším rozhodnutím vlády z 27.7.1945.

⁸¹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 493.

⁸² PAVLÍČEK, Václav. In.: JECH, K., KAPLAN, K: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 22.

⁸³ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekreta prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. s. 178.

Po několika letech ostrých diskusí a příprav byl 6. března 1945 publikován nejdůležitější dekret prezidenta „o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech“ pod č. 6/1945 Úř. věšt. čsl.. Už příprava dekretu byla spojena s reakcí na stupňující se agresi německých zruďných zločinců v Protektorátu. Dekret vycházel z podobných principů, které publikovaly i další exilové vlády mezi které patřila např. francouzská, polská nebo nizozemská prozatímní vláda. Nutno zmínit, že podle retribučního dekretu měli být potrestáni kolaboranti se zrádci, myšleno domácí pachatelé, tak i nacističtí váleční zločinci, kteří ještě nebyli odsouzeni Spojenci.⁸⁴ K nahrazení londýnské dekretu došlo v červnu 1945 tzv. velkým retribučním dekretem č. 16/1945, který z londýnské verze vycházel.⁸⁵ Nová verze na rozdíl od londýnské přísněji trestala v §11 udavačství, na základě, kterého mohl být pachatel odsouzen i k smrti, pokud tím pachatel zavinił někomu smrt. Druhým rozdílem nové verze byla působnost. Londýnský dekret totiž počítal s celostátní působností, naopak nový dekret č.16/1945 se vztahoval pouze na Čechy (české země). Slovenská národní rada totiž v květnu 1945 přijala odlišný právní akt a to nařízení č. 33 „o potrestání fašistických zločinců, okupantů a zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví.“⁸⁶

2.2 Dekrety na osvobozeném území

4. dubna 1945 byla v Košicích jmenována první československá vláda prezidentem Benešem na osvobozeném území. V čele vlády stanul Zdeněk Fierlinger a již během prvního jednání byl vyhlášen tzv. Košický vládní program.⁸⁷ Ačkoliv navenek byly dekrety vydávány nadále jako dekrety prezidenta, pravomoc tvorby dekretů příslušela od 5. dubna 1945 vládě. Do té doby byl brán prezident Beneš jako hlavní nositel zákonodárné moci.⁸⁸ Role dekretů prezidenta vydávaných na osvobozeném území byla značně odlišná. Vliv na to mělo přijetí Košického vládního programu spolu s legislativní činností Slovenské národní rady. Také oblasti, které dekrety upravovaly se značně lišily, stejně jako změny, jakým byly

⁸⁴Tamtéž. s. 194-201.

⁸⁵WINKLER, Pavel. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 24.

⁸⁶PAVLÍČEK, Václav. In.: JECH, K., KAPLAN, K: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 26.

⁸⁷NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 79.

⁸⁸PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 50.

přijímány. Na tvorbě dekretů vzrůstal i podíl Národní fronty spolu s vládou, jelikož dekrety ideově vycházely z vládního programu. Jejich vydávání bylo omezeno na krátký časový úsek, a to do doby ustavení Prozatímního Národního shromáždění. Zajímavostí je fakt, že většina dekretů prezidenta E. Beneše platila pouze na českém území, protože na Slovensku vešlo v platnost nařízení č. 30/1945 Sb., kdy podle §1 byla zákonodárná moc svěřena Slovenské národní radě (SNR), kromě celostátních záležitostí, které byly svěřeny prezidentu republiky pomocí dekretů, ale pouze po shodě se SNR, a to na základě § 2. Už 2. června 1945 podle první pražské dohody došlo ke změně. Mezi vládou ČSR a předsednictvem SNR bylo dohodnuto, že souhlasná stanoviska SNR budou vyjadřována skrze slovenské ministry v československé vládě.⁸⁹

Dekrety vydávané na osvobozeném území ČSR byly zaměřeny už na všechny oblasti života. Jednalo se o dekrety upravující zejména oblast hospodářskou, sociálněprávní, a také trestněprávní, jelikož byla potřeba vyrovnat se s nacistickými zločinci a kolaboranty, kteří nesli odpovědnost za hrůzné válečné zločiny. Byla také přijata celá řada dekretů upravující kulturu, vědu a školství. Není bez zajímavosti, že pomocí dekretu byly založeny vysoké školy, ať už pobočky Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Plzni a Hradci Králové, Vysoká škola politická a sociální nebo Akademie múzických umění. Naopak pomocí dekretu došlo ke zrušení tehdejších německých vysokých škol i zrušení školného za studium na státních středních školách.⁹⁰

Nejdůležitější část dekretů, mé diplomové práce, je ta, která se dotýkala Němců. První dekret, který ovlivnil německé obyvatelstvo byl dekret z 19. května 1945 č. 5/1945, „o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.“⁹¹ Dekret stanovil neplatnost jakýkoliv majetkových převodů, včetně majetkoprávních jednání, v období od 29. září 1938, pokud se tak stalo pod nátlakem německých okupantů nebo z důvodu politické, národnostní či

⁸⁹KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 14.

⁹⁰PAVLÍČEK, Václav. In.: JECH, K., KAPLAN, K: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a nakladatelství Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1. s. 29.

⁹¹NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 89.

rasové perzekuce. Majetek těchto státně nespolehlivých osob, měl být veden pod národní správou.⁹²Právě institut národní správy měl sloužit k následné restituci, znárodnění nebo konfiskaci majetku. Pomocí národní správy došlo k omezení vlastnického práva, zejména u hospodářských podniků a závodů. Zde byl nutný plynulý chod výroby pro československé hospodářství. Dekret se vztahoval nejen na osoby fyzické, ale rovněž na osoby právnické. Aby byla právnická osoba označena za státně nespolehlivou, dekret uvádí ty „jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům“. Majetek přešel do národní správy i v případě, kdy i pouze jedna z osob ze spoluvlastníků byla osobou státně nespolehlivou. Za státně nespolehlivé byly podle dekretu považovány všechny osoby německé a maďarské národnosti, v tomto případě byla ukazatelem národnost, nikoliv státní příslušnost. Také osoby, které „vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svésti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty.“ Tento dekret mimo jiné upravoval i postavení národních správců.⁹³

Řada dekretů upravující postavení Němců v době poválečné je i v dnešní době terčem kritiky a zejména němečtí představitelé volají po jejich zrušení. Podle Pavla Winklera jde o „zpochybnění a revizi výsledků druhé světové války a poválečného uspořádání. Připouštět je, by mohlo vytvořit nebezpečný precedens pro snahy o zvrácení a revizi československého zákonodárství jako podstatné části poválečného uspořádání“. Mezi tyto diskutované dekry patří již výše zmiňovaný tzv. velký retribuční dekret č. 16/1945 Sb. „o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech“, na Slovensku uplatněné nařízení č. 33 „o potrestání fašistických zločinců, okupantů a zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví.“ V červnu 1945 byl pomocí dekretu č. 17/ 1945 Sb. zřízen Národní soud, následně v říjnu byl přijat i dekret č. 138/1945 Sb., „o trestání

⁹²MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 418.

⁹³KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekry prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. s. 297-299.

některých provinění proti národní cti“ (tzv. malý retribuční dekret).⁹⁴ Ještě bych vysvětlil význam slova „retribuce“. Výraz retribuice se po válce používal pro trestání kolaborantů a nacistických válečných zločinců.⁹⁵

Velký retribuční dekret definoval skutkové podstaty trestných činů, které byli trestné již podle prvorepublikového československého práva, a to na základě zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. a dalších v té době platných trestních zákoníků č. 117/1852 ř. z. a čl. V/1878. Za tyto trestné činy bylo možné uložit přísnější tresty, které byly odůvodněny dobou zvýšeného ohrožení republiky.⁹⁶ Dekret obsahoval i nové skutkové podstaty trestných činů jako byl výkon ve vedoucích funkcích, spolu s členstvím ve fašistických a nacistických organizacích nebo i propagace těchto organizací. Zvláště závažně bylo trestáno udavačství, za které mohl být udělen trest smrti. Mimořádné lidové soudy (MLS), které byly zřizovány v sídlech krajských soudů, mohly kromě trestu smrti také uložit přiřazení k nuceným pracovním oddílům, propadnutí majetku, ztrátu občanské cti nebo klasicky trest odnětí svobody. MLS byly složeny z pětičlenných senátů, v čele s profesionální soudcem a zbylí čtyři byli soudci z lidu navržení okresními národními výbory. Veřejný žalobce, jmenovaný ministrem spravedlnosti, předkládal soudu obžalobu.⁹⁸

Podle dekretu prezidenta č. 126/1945 Sb., „o zvláštních nucených pracovních oddílech“ vznikaly buď zvláštní pracovní tábory nebo podle názvu dekretu nucené pracovní oddíly, umístěné ve vězeňských zařízeních krajských soudů a trestnicích. Tresty podle velkého retribučního dekretu se odpykávaly právě v těchto zařízeních. V důvodové zprávě bylo uvedeno, že „*trestanci budou v oddílech pracovat především na odstranění těch škod, které napáchal nebo zavinil režim, jehož byli představiteli nebo v jehož prospěch zradili či jehož byli pomahači*“. Dalším

⁹⁴ WINKLER, Pavel. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 25.

⁹⁵ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 33.

⁹⁶ Pozn: To je doba od 28.5.1938 do 31.12.1946.

⁹⁷ WINKLER, Pavel. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 25.

⁹⁸ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 32.

důležitým retribučním předpisem byl i dekret z 27. října 1945 č. 137/1945 Sb., týkající se zajištění státně nespolehlivých osob během revoluční doby.⁹⁹

Nelze opomenout ani tzv. malý retribuční dekret č. 138/1945 s účinností od 26. listopadu 1945, opět platný pouze v českých zemích. Podle tohoto dekretu byly tresty ukládány okresními národními výbory (ONV) s délkou odnětí svobody nepřesahující dobu jednoho roku. ONV mohly udělit i pokutu do 1 milionu korun nebo uložit veřejné pokárání ve formě vyvěšení nebo vyhlášení v obci.¹⁰⁰ Tresty byly ukládány osobám, kteří se „v období zvýšeného nebezpečí republiky dopustili trestných činů svým nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu.“¹⁰¹ V praxi byli trestáni nejen Němci, účastníci se nepokojů a protistátních demonstrací během roku 1938, ale podle směrnice ministerstva spravedlnosti hlavně Češi, kteří se během okupace dopustili „nepřístojného jednání“, což v praxi znamenalo členství ve fašistických organizacích, schvalování jejich politiky, odbornou spolupráci nebo jen přátelské vztahy a styky s Němci a Maďary. Takové jednání, aby bylo považováno za trestné, muselo vzbuzovat „veřejné pohoršení“.¹⁰²

Na základě retribučních dekretů bylo do 4.5.1947 podáno více než 38 tisíc žalobních návrhů k mimořádným lidovým soudům. MLS uložily celkem 778 trestů smrti a celkem 741 doživotních trestů odnětí svobody. Velká část osob byla odsouzena k žaláři, jednalo se celkem o 24 673 osob. U části osob došlo k přerušení trestu, ti byli následně zařazeni do transferu. Více než jedenáct tisíc osob bylo podle dekretu č.126/1945 Sb. umístěna do pracovních táborů.¹⁰³

Důležitou část dekretů tvořily znárodnovací a konfiskační dekrety. Myšlenka znárodnění nejdůležitějších odvětví vznikla už během londýnského exilu. Na osvobozeném území došlo již podle zmíněného dekretu č. 5/1945 nejprve ke vzniku institutu národní správy a poté ke konfiskaci a znárodnění pomocí dalších dekretů.

⁹⁹Tamtéž. s. 35.

¹⁰⁰Tamtéž. s. 36.

¹⁰¹ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 420.

¹⁰²KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 37.

¹⁰³KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. s. 385.

Na základě dekretu č. 12/1945 „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“ byl bez náhrady škody konfiskován zemědělský majetek bez ohledu na státní příslušnost všem osobám německé a maďarské národnosti. Stejně tak všem nepřátelům a zrádcům, u těchto osob nezáleželo ani na státní příslušnost, ani na národnosti, jelikož sankcionováni měli být všechny osoby provinilé vůči československému státu během doby nesvobody. Dekret se dotknul i všech korporací a dalších akciových společností, pokud během války spolupracovaly s nacisty nebo se jinak podílely na vedení války. Konfiskace se netýkala Němců, kteří mohli prokázat svoji účast v boji proti nacistům, zejména ti, kteří se zapojili do boje za osvobození Československé republiky.¹⁰⁴ O těchto případech měl rozhodovat příslušný ONV, a to na podle návrhu rolnické komise.¹⁰⁵ Veškerá konfiskovaná zemědělská půda, lesy a úhory měla nejdříve přejít pod správu Národního pozemkového úřadu, poté část měla zůstat v rukou státu, nebo přerozdělena malým zemědělcům, družstvům a obcím. Celkem bylo vyvlastněno zhruba 1 000 000 ha zemědělské půdy.¹⁰⁶

20. července 1945 vešel v platnost další dekret č.22/1945 Sb., „o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci“, který stanovoval, komu bude vyvlastněná půda přidělována. Navázal tak na předešlý dekret č. 12, zároveň oba tyto dekry platily pouze v českých zemích. Podle § 3 měla být vyvlastněná půda přidělena přednostně osobám, které se zasloužily o osvobození Československa, tedy vojákům, partyzánům, politickým vězňům a mimo jiné i zemědělcům zasažených válkou. Zajímavostí je, že pro získání orné půdy nebylo nutné ani státní občanství, stačila pouze česká nebo slovenská příslušnost, spolu s národní spolehlivostí. To se týkalo i českých rolníků ze Zakarpatské Ukrajiny a dalších míst. Podle §109 Ústavy z roku

¹⁰⁴ PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 62.

¹⁰⁵ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 90.

¹⁰⁶ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 418.

1920 bylo možno vyvlastnit i bez náhrady, a to v případě, pokud tak stanovil zákon.¹⁰⁷

Podle dekret č. 108/1945 Sb., „o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy“ z 25. října 1945, mělo dojít ke konfiskaci nepřátelského majetku, a to bez náhrady, pokud se tak už nestalo podle jiného dekretu. Konfiskace se týkala majetku právnických¹⁰⁸ i fyzických osob německé a maďarské národnosti. To se nevztahovalo na osoby, které mohly prokázat věrnost Československu. Stejně tak ti, kteří se neprovili vůči Čechům a Slovákům. Vyvlastnění se nevztahovalo na nejnnutnější věci k uspokojení základních životních potřeb rodin, a také věci určených pro výkon povolání.¹⁰⁹

Mezi další konfiskační a znárodňovací dekrety lze zařadit dekret č. 50/1945 Sb, „o opatřeních v oblasti filmu“, dekrety č. 100-103/1945 Sb. „o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského“, „o znárodnění akciových bank“ a „o znárodnění soukromých pojišťoven“. Podle Pavla Winklera nejsou tyto dekrety v rozporu s právním řádem České republiky, stejně tak ani s mezinárodním právem.

Lze to odůvodnit tím, že se jednalo o majetek státních občanů Československa, s ohledem na neplatnost Mnichovské dohody a jeho následků na státní občanství. Rovněž po nabytí účinnosti dekretu č. 33/1945 Sb., o zbavení československého státního občanství, kdy se staly osobami bez státní příslušnosti, lze je tedy označit za bezdomovce. Je možné konstatovat, že znárodňovací a konfiskační dekrety nejsou v rozporu s mezinárodním právem, jelikož Československo mělo pravomoc jako národní stát, vyvlastnit majetek svým občanům a bezdomovcům. Vítězné mocnosti během Postupimské konference vyslovily souhlas s konfiskační legislativou. O nárocích na majetek osob německé národnosti hovořila Postupimská dohoda z 2. srpna 1945, konkrétně IV. hlava s názvem Německé reparace. Rovněž 21. prosince 1945 byla za účasti Československa a dalších 18 států sjednána Pařížská reparační dohoda, zakládající „Dohodu o německý reparacích“, „Mezispojenecký reparační úřad a vrácení měnového zlata“. Dohoda v části I., článku 6, odstavci A. stanovovala, že „každá signatární vláda si ponechává formu,

¹⁰⁷PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 62-63.

¹⁰⁸ Pozn: majetek německých či maďarských právnických osob, včetně majetkových fondů.

¹⁰⁹NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 96.

*již si sama zvolí, německý nepřátelský majetek v její pravomoci, nebo jim bude disponovat takovým způsobem, aby se nemohl vrátit do německého vlastnictví, nebo pod německou kontrolu, a odečte tento majetek od svého podílu na reparacích...*¹¹⁰

I Ústavní soud se v nálezu Pl. ÚS 14/94 zabýval konfiskačním dekretem prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., „o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy“. V nálezu potvrdil legálnost a legitimitu tohoto právního aktu. Rovněž popřel jakýmkoliv rozpor s ústavním zákonem a mezinárodní smlouvou. „Vzhledem k tomu, že tento normativní akt již splnil svůj účel a po dobu více než čtyř desetiletí již nezakládá právní vztahy, a nemá tedy již nadále konstitutivní charakter, nelze dnes, za uvedené situace, zkoumat jeho rozpor s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle článku 10 Ústavy [čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky], neboť takový postup by postrádal jakoukoli právní funkci. Opačný postup by ostatně zpochybnil princip právní jistoty, jenž je jednou ze základních náležitostí současných demokratických právních systémů.“¹¹¹

Žádný z výše uvedených dekretů výslovně nehovořil o vysídlení Němců z Československa, ačkoliv vláda nejdříve plánovala upravit odsun v dekretu č. 27/1945 Sb., „o jednotném řízení vnitřního osídlení“, nakonec se tak nestalo, protože československá vláda se obávala negativní reakce západních velmocí. Až po souhlasu Velké trojky se spořádaným odsunem Němců podepsal prezident Beneš dekret č. 33/1945 Sb., „o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.“¹¹² Jednalo se o nejdůležitější pramen práva, který upravoval, kdo bude odsunut z ČSR. Do té doby byl občanský status těchto osob stále nejasný, státní úřady na ně hleděly jako na nežádoucí cizince. Dekret byl založen na teorii, že československé občanství přetrvávalo u Němců a Maďarů po celou dobu války, až teprve pomocí tohoto dekretu došlo ke zbavení státního občanství. Tento dekret se proto nevztahoval na osoby, které již před říjnem 1938 měly říšské občanství, u nich se jednalo o repatriaci. U tohoto dekretu nemůžeme

¹¹⁰ WINKLER, Pavel. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 28.

¹¹¹ Nález Pl. ÚS. 14/94. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 1955-03-08]. Dostupné z: www.aspi.cz

¹¹² MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 419-420.

mluvit o použití principu kolektivní viny, k zachování občanství totiž mohly úřady přistoupit v případě, pokud se dané osoby během „*období zvýšeného ohrožení republiky*“ přihlásily na úřadě za Čechy nebo Slováky. Existovala zde skupina Němců a Maďarů, kteří už sice byli dekretem prezidenta zbaveni občanství, ale měli možnost, na základě vyhlášky č. 51/1945 Sb. ministerstva vnitra, požádat o navrácení občanství, a to ve lhůtě 6 měsíců. V tomto případě se jednalo o německé antifašisty a antinacisty a o jejich navrácení občanství rozhodovaly zvláštní komise. Žádosti o navrácení československého občanství se podávaly u okresní správní komise, v těchto případech leželo důkazní břemeno na žadatelích.¹¹³

Další specifikace, jak postupovat vůči osobám, které měli být brány jako antifašisti a antinacisti, upravovaly oběžníky ministerstva vnitra č.A-4600-16/8-45 ref. a č. A-4600-5/10-45-VI/3. Podle zmíněných oběžníků měli být za antifašisty a antinacisty považovány všechny osoby, které byly vězněny v koncentračních táborech, věznicích a dalších zařízeních z rasového nebo politického důvodu. Do této skupiny patřily i další skupiny osob. Například ti, kteří vedli před nacistickou okupací a během okupace boj proti nacistům, stejně tak ti, kteří se přidali do spojeneckých vojsk. Vláda, spolu s dalšími ústředními orgány, měla za cíl individualizovat rozhodnutí pomocí zmíněných oběžníků, ačkoliv sporné případy nebyly úřady na nižších úrovních správně posuzovány, nebyly tedy v souladu s oběžníky.¹¹⁴

Nelze opomenout, že zbavení československého občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. byli i Češi, Slováci a další osoby jiných slovanských národů. Jednalo se o osoby, které se požádaly o německou nebo maďarskou státní příslušnost v době pomnichovské. To se nevztahovalo na případy, kdy tak jedinec učinil pod nátlakem.¹¹⁵ Dekret o zbavení československého státního občanství byl důležitý právní akt pro další provedení odsunu německých osob z Československa, jelikož se z nich staly nežádoucí občané cizího státu.¹¹⁶ Další problém vyvstal pro odsunuté Němce v okupačních zónách v Německu ohledně jejich státní příslušnosti. Spojenci

¹¹³KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekreta prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. s. 271-286.

¹¹⁴PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 60.

¹¹⁵Tamtéž. s. 60.

¹¹⁶MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 420.

totiž neuznávali příchozí jako říšské Němce na základě pomnichovských právních předpisů, podle kterých Němci nabyli říšské státní občanství. Z toho důvodů měla velká část vysídlených osob stále nevyřešené státní občanství. K formální změně došlo až v roce 1955, kdy se vysídlených Němců z ČSR stali občani SRN.¹¹⁷

Řešení problému, jak se vypořádat s Němci, kteří byli zbaveni československého státního občanství se zabýval až zákon č. 34/1954 Sb., naopak situace ohledně občanství Maďarů byla vyřešena o dost dříve a to zákonem č. 245/1948 Sb.¹¹⁸

Dekrety prezidenta republiky byly časově omezeny na válečnou dobu a poválečné měsíce, než vzniklo Prozatímní národní shromáždění. Poté došlo k ratihabici dekretů, tedy dodatečnému schválení Prozatímního národního shromáždění, ze kterých vzešly zákony a z ústavních dekretů, pak ústavní zákony. Ačkoliv byli dekrety prezidenta přijímány improvizovanou cestou mimo parlament, došlo díky těmto legislativním aktům k obnovení československých orgánů, rovněž k mezinárodně-právního postavení Československa, a také k jeho samostatnosti. Dekrety se staly součástí právního řádu a jak uvádí Václav Pavlíček *„pokusy o zpětnou revizi dekretů prezidenta republiky jsou snahou o revizi druhé světové války a revizi mezinárodních smluv, které byly tehdy uzavřeny a československá opatření potvrdily.“*¹¹⁹

I navzdory podpisu Česko-německé deklarace v lednu 1997, která navazovala na smlouvu z 1992, přetrvávají požadavky na zrušení dekretů prezidenta Edvarda Beneše. Ve IV. článku zmíněné Česko-německé deklarace je stanoveno, že *„obě strany prohlašují, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházející z minulosti.“* Jako problém je vnímána odlišná interpretace tohoto článku, jelikož čeští představitelé to vnímají jako poslední tečku za rozporuplnou minulostí, naopak Němci to pokládají za prvotní krok k přehodnocení minulosti. Problematické je i to, že deklarace výslovně neřešila problematiku majetkových záležitostí. Dokonce 15. dubna 1999 v Evropském parlamentu schválena rezoluce prosazená poslanci bavorské CSU, která vyzývala českou vládu ke zrušení platných

¹¹⁷DAVID, Vladislav. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-86-8. s. 239.

¹¹⁸PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 65.

¹¹⁹PAVLÍČEK, Václav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 66.

zákonů a dekretů z let 1945-1946, týkající se násilného odsunu z Československa.¹²⁰

¹²⁰ HOUŽVIČKA, Václav. *Odsun Němců z Československa 65 let poté*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 978-80-7325-296-0. s. 80-85.

3. Plány na transfer Němců z Československa

Chování sudetských Němců a jejich politických představitelů ve stupňující se atmosféře během událostí kolem Mnichova a následné okupace nacisty vyvolávalo stále silnější myšlenky na budoucí odsun nebo jinou formu postupu vůči německé menšině a jejího oslabení. Od druhé poloviny roku 1939 se začaly v exilu i v domácím odboji formovat modifikace na odsun po porážce nacistického Německa. Názory se v mnoha směrech lišily v závislosti na náladách obyvatel a chování okupantů. Prezident Beneš byl na konci roku 1940 zastáncem tzv. minimálního programu, ve kterém navrhoval vnitřní etnické stěhování do tří německých homogenních žup, které měly mít jistou samosprávu. Mělo také dojít k odstoupení části území, hlavně výběžků, které mělo pomoci k redukci počtu Němců v osvobozeném Československu. Součástí programu byl i částečný odliv Němců za hranice.¹²¹ O Benešovo záměru, jak takový program uskutečnit, diskutoval státní ministr exilové vlády Ripka s polským ministrem zahraničí Radzyńským „*chtěli bychom užít této války k tomu, abychom všemi prostředky, které se naskytou, zmenšili počet Němců v Československu. Proto uvažujeme o kombinaci rektifikace hranic, která by neuškodila ani z hlediska strategického, ani ekonomického, s transferem obyvatelstva. Ustoupíme-li kusy území, máme za to právo, abychom žádali většího počtu obyvatelstva než toho, který by byl postoupen s územím. Podle tohoto plánu mohl by se počet Němců změnit o jeden a půl až dva miliony.*“¹²²

Odpor domácího odboje vůči tomuto programu, tak Beneše ovlivnilo v dalších úvahách na rozsáhlejší odsun. Domácí odboj (ÚVOD¹²³) navrhoval razantnější postup ve svém programu „Za svobodu“, který počítal nejen s formou lokálních přesunů obyvatel, ale i s rozsáhlým odsunem, zároveň s potrestáním provinilých osob a postihem jejich majetku.¹²⁴ ÚVOD v depeších upozorňoval Beneše, že ústupky v této záležitosti by mu mohly uškodit ve veřejném mínění u Čechů v

¹²¹ ARBURG, Adrian von.; STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8, s. 202–205.

¹²² KŘEN, Jan; OTÁHAL, Milan; ČERNÝ, Bohumil. *Češi, Němci, odsun diskuse nezávislých historiků*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0276-6, s. 29.

¹²³Pozn: ÚVOD byla zkratka pro Ústřední vedení odboje domácího.

¹²⁴ ARBURG, Adrian von.; STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8, s. 202–205.

Protektorátu, jelikož hlasy české společnosti podle odboje volaly po co největším počtu odsunu Němců, jak to jen okolnosti a spojenci dovolí.¹²⁵

V souvislosti s oduznáním Mnichova se následně začaly formovat a dostávat více do popředí i myšlenky na transfer Němců z Československa. I jednou z podmínek oduznání platnosti Mnichova ze strany Britů bylo zastoupení Němců ve Státní radě, mělo se tak stát po dohodě Beneše a zástupcem sudetoněmecké sociální demokracie v exilu Jakschem.¹²⁶ Už v minulosti v roce 1940 Beneš Jakschovi nabízel místo ve Státní radě pod podmínkou vysídlení jednoho miliónů sudetských Němců s postoupením menšího území v pohraničí, to pochopitelně Jaksch jako Němec nechtěl na tento způsob řešení přistoupit. S postupem času, však Beneš, čím dál tím více odmítal zapojení Němců do Státní rady.¹²⁷

Tento stav trval až do atentátu na Heydricha a těžkých represí, které následovaly ze strany nacistů na území Protektorátu. Tyto události se odrazily i v jednáních mezi československou a britskou vládou v jednáních ohledně oduznání mnichovské dohody. Beneš se v červnu 1942 sešel s britským ministrem zahraničím Edenem a přednesl mu nový návrh, ve kterém formuloval žádost uznání nepřerušené kontinuity Československa od Mnichova, přiznání rovného postavení jako další exilové vlády (např. polská exilová vláda) nebo odvolání výhrad v průběhu uznání exilové vlády z předchozích dvou let. Výsledkem jednání bylo pouze, že československá exilová vláda měla znovu posoudit postavení německé menšiny ve Státní radě, také problém právní kontinuity Československa byl odložen. S ohledem na události, ale došlo ze strany britského ministra zahraničí Edena k žádosti vlády, ohledně schválení memoranda týkající se transferu Němců ze střední a jihovýchodní Evropy.¹²⁸ Ze strany britské vlády došlo k přijetí 2. července 1942 tohoto memoranda, který se týkal všeobecného principu transferu německých minorit ze zmíněných částí Evropy do Německa. Specifikaci, jak by měl transfer

¹²⁵KŘEN, Jan; OTÁHAL, Milan; ČERNÝ, Bohumil. *Češi, Němci, odsun diskuse nezávislých historiků*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0276-6. s. 305.

¹²⁶KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci 1* vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1. s. 128.

¹²⁷ARBURG, Adrian von., STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8. s. 205.

¹²⁸KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci 1* vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1. s.128.

vypadat, však britská vláda neuvedla, čekala totiž až na konec války a souhlas dalších velmocí. Ke konečnému schválení transferu ze strany britské vlády, tak došlo až během Postupimské konference.¹²⁹

Důležité zmínit, že 5. srpna 1942 konečně došlo k odzúžení mnichovské dohody formou výměny nót mezi britským ministrem zahraničí Edenem a jeho československým protějškem Janem Masarykem. Vliv na odzúžení Mnichova mělo i to, že vyšly najevo zprávy ohledně násilných událostí vyhlazení Ležáků a Lidic, které šokovaly celý svět. Ve speciální nótě Britové potvrdili, že mnichovská dohoda je neplatná, a proto nebude mít vliv určení na budoucí určení hranic Československa, ani na další poválečné uspořádání. Byla také potvrzena stanoviska k mezinárodně právnímu statutu exilové vlády a prezidenta jako ostatní exilové vlády sídlící v Británii.¹³⁰ V září 1942 odvolal Mnichov Francouzský národní výbor podpisem Charlese de Gaulle. Itálie prohlásila Mnichov od počátku za neplatný v září 1944, současně i vídeňské arbitrážní rozhodnutí.¹³¹

V květnu 1943 navštívil E. Beneš v USA amerického prezidenta Roosevelta, aby mu oznámil jeho plán na odsun Němců z Československa, současně mu sdělil, že ani Britové se Sověty nejsou principálně proti tomuto plánu. Výsledkem dialogu byl dílčí úspěch prezidenta Beneše, kdy Roosevelt tento záměr obecně ústně podpořil, ačkoliv žádný definitivní závazek získán nebyl.¹³²

Podstatným momentem v plánech na transfer byla cesta prezidenta Beneše do Moskvy v prosinci 1943, kde se setkal se Sověty, aby s nimi jednal i o memorandu, které upravovalo budoucí postavení Němců v obnoveném Československu. Podle memoranda měl československý stát určit, kdo bude odsunut, a také kdo z nich nabude státní občanství. Zbývajícím Němcům, kteří měli na území zůstat však neměla být zajištěna kolektivní národnostní práva. Počítalo se s novým osídlením pohraničí, kde by slovanské obyvatelstvo tvořilo nejméně 67 %. S němčinou se

¹²⁹ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 75

¹³⁰ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci* 1 vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1. s. 129.

¹³¹ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 77.

¹³² ARBURG, Adrian von., STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8. s. 208.

nepočítalo ani v úředním styku ani ve školách, kde se mělo výhradně vyučovat v češtině, slovenštině nebo ukrajinštině. Následovali jednání se Stalinem a Molotovem, které měli za výsledek podporu řešení plánu na transfer. Při jednání z 16. prosince 1943 se Molotov vyjádřil, že odsun bude maličností a proběhne bez potíží. Po jednáních v Moskvě bylo jasné, že Beneš, vláda i domácí odboj bude mít za cíl odsunout neslovanské minority. U maďarské menšiny plánovali výměnu obyvatel v kombinaci s odsunutím určitého počtu obyvatelstva do Maďarska. Počátkem roku 1944 zastávala československá reprezentace v Londýně radikální postoje na řešení vysídlení Němců z Československa. Reprezentace v čele s Benešem prosazovala memorandum o vystěhování 1 až 1,5 miliónu osob. Vedle toho se počítalo, že 700 tisíc Němců opustí území v důsledku změn hranic. Předpokládaný transfer se měl týkat i osob, aniž by se něčím provinili. Osoby, které se neprovinily by si podle plánu mohly odvézt vlastní movitý majetek a k tomu by ještě by dostaly finanční odškodnění. Naopak provinilé osoby měly být vysídleny a jejich majetek měl propadnout bez náhrady konfiskací. Výjimku měli mít antifašisté, loajální Němci a dělníci v určitých průmyslových oborech. Ti měli v budoucí osvobozené ČSR zůstat. Ačkoliv byl transfer přijímán jak domácím odbojem, tak i exilem, byly zde určité pochybnosti a nejasnosti ohledně jeho provedení. Stále chybělo oficiální rozhodnutí ze strany Velké Británie a USA, i když myšlenku transferu schvalovali. Vedle únorového memoranda, vzniklo ještě jedno a to z 23. listopadu 1944 s československými požadavky určené Spojencům. V něm už byla odmítána možnost řešení národnostního problému úpravami hranic. Byla zmíněna i forma, jakou byl měl být odsun proveden, a to lidsky pod mezinárodním dohledem v rozmezí dvou let.¹³³

24. února 1945 jednal Edvard Beneš ve věci odsunu Němců s britským premiérem Churchillem a velvyslancem Nicholsem. Beneš požadoval jasný názor Britů na odsun, v této věci však nedosáhl žádné pozitivní odpovědi. Následně byla Benešovi skrze Jana Masaryka zaslána nota, že postoj britské vlády se bude odvíjet od jednání s dalšími Spojenci. Britové prezidenta požádali, aby v záležitosti transferu samostatně nic nepodnikal bez předchozí rady se Spojenci. Kromě toho mu bylo doporučeno, aby zásady programu transferu prezentoval jako své vlastní, na které

¹³³ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 8020003282. s 33-42.

ještě nedostal odpověď Spojenců. V té době začal Beneš uvažovat, že by odsun německého obyvatel z Československa byl proveden samostatně jen ve spolupráci s Rusy, jelikož postoje Američanů a Britů byly tomto ohledu nejasné.¹³⁴

Už koncem března 1945 došlo během moskevských jednání k projednávání tzv. Košického vládního programu. Jednání probíhala mezi londýnskou čs. reprezentací a čs. komunisty. V debatách o vládním programu v části týkající se odsunu Němců a Maďarů se politici vyjadřovali negativně ohledně nejasného postoje západních velmocí na československá memoranda z listopadu 1943 J. Stránský prohlásil „*cizí vlády daly nejasné prohlášení. [...] Tu jsme spoléhali na pomoc Anglie a Ameriky*“. Následně do debaty vstoupil Gottwald a skepticky prohlásil „*západní velmoci už transfer odmítli. [...] s poukázáním na to, že Rusové je podpoří „Hodně nám pomůže Rudá armáda*“. V jednom z nejdůležitějších ustanovení byla formulace, že jednotný stát ČSR bude obnoven ze dvou rovnoprávných národů, v této souvislosti už nebyly zmiňováni Zakarpatští Ukrajinci – Rusíni (ve starších koncepcích ještě zmiňováni byli). K vyhlášení vládního programu, ale došlo až na československém území, konkrétně 5. dubna podle názvu v Košicích. Košický program se měl týkat poválečného režimu na osvobozeném území. Rozhodující částí programu týkající se odsunu Němců a Maďarů byla kapitola VIII.¹³⁵ „*Republika nechce a nebude postihovat své loajální německé a maďarské občany, zejména ty, kteří i v dobách nejtěžší zachovali k ní věrnost, s viníky však bude postupovat přísně a neúprosně, jak to vyžaduje svědomí našich národů, svatá památka nesčetných našich mučedníků, klid a bezpečnost budoucích pokolení.*“ Československé občanství mělo být potvrzeno u antinacistů a antifašistů, kteří před Mnichovem 1938 bojovali proti Henleinovo hnutí (zmiňovány jsou i maďarské strany), také všichni, kteří byli po 15. březnu nacisty pronásledováni za boj proti režimu. Do budoucna mělo být ještě upřesněno, za jakých podmínek bude člověk uznán za antifašistu. U zbylých Němců a Maďarů mělo dojít k pozbytí státního občanství, u těchto osob byla i možnost znovu optovat. Prošetřovat se měla každá žádost individuálně. Souzení a odsouzení Němci s Maďary, kteří se měli dopustit zločinů proti republice měli být rovněž zbaveni občanství a zároveň odsunuti, pokud je tedy nestihl trest hrdelní. V závěrečném odstavci jsou zmiňováni osoby německé a maďarské národnosti,

¹³⁴ Tamtéž s. 46.

¹³⁵ ARBURG, Adrian von., STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8. s. 215-216.

které se přistěhovali po říjnu 1938 na území ČSR, ti měli být ihned „vykázáni“. To se netýkalo osob, které prokazatelně pracovaly ve prospěch ČSR.¹³⁶ Zmíněné zásady však nebyly během prvních poválečných měsíců dodržovány, když docházelo k tzv. divokým odsunům za hranice.

¹³⁶ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Překlad Petr Dvořáček. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. Historie. ISBN 978-80-200-1637-9 s. 177-178.

4. Postupimská konference

V německé Postupimi se od 17. 7 do 2.8. 1945 uskutečnila jedna z nejdůležitějších konferencí tří velmocí. Vítězné velmoci, reprezentované J. V. Stalinem (Sovětský svaz), H.S Trumanem (USA), W. Churchillem¹³⁷(Velká Británie) v doprovodu ministrů zahraničí. Hlavním cílem konference bylo kromě sjednocení politiky vůči poraženému Německu. Hlavními body podepsaného protokolu a závěrečné zprávy byly řešené válečné reparace, úprava hranic, záležitosti ohledně OSN, vypořádání se s válečnými zločinci, a hlavně transfer německého obyvatelstva z Československa, Polska a Maďarska.¹³⁸Transfer tak dostal mezinárodní základ, po kterém tak českoslovenští politici volali, jelikož doposud se západní Spojenci odmítali vyjadřovat k transferu Němců.

25. července došlo k projednávání problematiky odsunu na grémiu mezi nejvyššími představiteli 3 velmocí, kdy Stalin tvrdil Churchillovi, že československé orgány již odsunuli většinu všech Němců do sovětské okupační zóny bez jakékoliv separátní dohody o přejímání. Na to Churchill reagoval slovy, že československá vláda ještě žádá další transfer, a to 2,5 milionu osob. Následně se zabývali hlavně opatřením, jak zabránit nekontrolovatelným odsunům na území Německa. Po debatě grémia byla tato problematika řešena ve zvláštním podvýboru, kterého se účastnili zástupci zmíněných velmocí. V průběhu došlo k názorovým střetům mezi ruským zástupcem A. A. Sobolevem, který zastával stanovisko důrazného hromadného odsunu, naopak Američan C. Cannon a britský zástupce G. Harrision dávali dostatečně najevo, že se jim provedení masového vysídlování příliš nelíbí. Nakonec se shodli, že transfer je potřeba provést z Československa, Polska a Maďarska s ohledem na její organizovanou a humánní formu. Návrh podvýboru byl předložen nejvyšším zástupcům velmocí 31. července, kdy už jednání za britskou stranu vedl C. Attlee a nikoliv W. Churchill. K předloženému návrhu článku o transferu se ještě vyjádřil Stalin s Molotovem, kdy trvali na tom, aby byla v článku zdůrazněna nutnost zastavení veškerých dosavadních odsunů do Německa, dokud

¹³⁷Pozn: 31. července nahradil W. Churchilla nový premiér C. Attlee.

¹³⁸NĚMEČEK, Jan et al. Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 92.

nebudou upřesnění podmínky organizovaného odsunu. K finálnímu schválení došlo 1. srpna 1945.¹³⁹

Úvodní XIII. Článek zněl „*po zvážení otázky ve všech jejích aspektech uznávají všechny tři vlády (tj. vlády USA, Velké Británie a SSSR), že odsun německého obyvatelstva či jeho živelů setrvávajících ještě v Polsku, Československu a Maďarsku do Německa bude proveden. Dohodly se, že jakýkoli odsun musí být proveden spořádaným a lidským způsobem [...] československá vláda, polská prozatímní vláda a řídicí rada v Maďarsku byly o tomto rozhodnutí informovány a požádány, aby do doby, než se seznámí se zprávou svých představitelů v řídicí radě, pozastavily další odsuny.*“ V Československu už od května 1945 probíhal tzv. divoký odsun, kdy mnohdy docházelo násilnému vyhánění německých civilistů směrem k hranicím (blíže V. kapitola).¹⁴⁰ Z důvodu velkého přílivu osob na německé území mělo podle XIII. článku dojít k rozdělení do jednotlivých okupačních zón. K zajištění průběhu transferu měla být navázána spolupráce Spojenecké kontrolní rady na straně jedné a československými, polskými a maďarskými orgány.¹⁴¹

Definitivní souhlas velmocí s transferem Němců vzbudil v československé společnosti pocit vítězství a byl přijat se značným zadostiučiněním. I vláda ve svém usnesení z 3. srpna 1945 konstatovala, že Spojenci rozhodli o transferu „beze zbytku“, spolupráci se Spojeneckou kontrolní radou však vnímala s obavami z průtahů. Problematicky byl vnímán i odstavec závěrečné zprávy týkající okamžitého zastavení odsunu.¹⁴²

Německou stranou byla v průběhu let napadána Závěrečná zpráva, zejména již zmiňovaný XIII. článek, který je podle nich není v souladu s mezinárodním právem. Bylo namítáno, že daná zpráva nebyla ratifikována žádným signatářským státem a neplnila ani účel mírové smlouvy, jelikož zástupci poraženého Německa nebyli přítomni. Němečtí právníci proto zastávají stanovisko, že Postupimská dohoda je

¹³⁹ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 8020003282. s. 91-92.

¹⁴⁰ DAVID, Vladislav. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-86-8. s. 239.

¹⁴¹ POTOČNÝ, Miroslav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 17.

¹⁴² STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 8020003282. s. 92-93.

mezivládní dohodou zavazující pouze státy, které k ní přistoupily, a nikoliv mezinárodní smlouvou. Zpochybňována byla také nepřesnost formulace XIII. článku („lex imperfecta“) s různým výkladem. Na základě výkladu tohoto článku se měl podle německých kritiků transfer aplikovat pouze na Němce, kteří se přistěhovali na území republiky, až po Mnichovu a během okupace.¹⁴³

Český právní pohled je ale odlišný, protože Postupimská dohoda měla zavazovat i budoucí Německo, jelikož velmoci jednaly jménem Německa během Postupimské konference. I v nálezu Pl. ÚS 14/94 Ústavního soudu je doslova uvedeno „*německý stát neexistoval*“. V červnu 1945 byla podepsána Spojenci deklarace, kde prohlašovaly, že přebírají v Německu nejvyšší moc z důvodu absence ústřední vlády, která by zachovala pořádek. Lze se tak domnívat, že v Německu tak po 8. květnu 1945 došlo k tzv. debelaci, což znamená úplné zničení státu v souvislosti s prohranou válkou. Osobně bych se také přiklonil k názoru, že Postupimská dohoda Německo zavazovala. S tímto názorem však část právníků nesouhlasí (zejména v Německu), s poukázáním na to, že nebyla naplněna skutková podstata debelace. Připomínají rovněž aby se jednalo o debelaci, je potřeba anektovat území a vedle toho musí dojít k trvalé ztrátě státní moci, což nebyl případ Německa. Anexi Německa Spojenci odmítli, následně došlo v zemi i k obnovení vládních orgánů.¹⁴⁴

Zajímavé je se podívat na XIII. článek v originálním anglickém znění z hlediska lingvistického, jak na to poukazuje Miroslav Potočný. Ve 4 odstavcích je popsáno, jak by mělo proběhnout přesídlení (transfer), ačkoliv přesídlení bylo popsáno třemi odlišnými výrazy. Nejvíce používaným výrazem je „transfer“, celkem čtyřikrát, následně druhým termínem je „removal“ celkem jednou uvedený. Posledním použitým obratem je „expulsion“, také jednou uveden. „Transfer“ lze v češtině přeložit jako operaci v přemístění nebo přesídlení osob. Druhý výraz „removal“ lze nejlépe přeložit jako odsun, přestěhování nebo též jako přemístění. Poslední zmiňovaný „expulsion“ jako vyhnání nebo i právně vyhoštění. Lze se tak domnívat, že tak autoři záměrně zachytili jednotlivé fáze transferu. M. Potočný zastává názor, že slovo „expulsion“ neboli vyhnání není úplně správně použito v souvislosti

¹⁴³ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 8020003282. s. 16.

¹⁴⁴ KUČERA, Jaroslav. *Stíny minulosti*. In: Dějiny a současnost. historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 05/2005. ISSN 0418-5129. s. 40-43.

s transferem, jelikož vyhnání pokládá za jednostranný akt státu spojený s protiprávním jednáním a porušením mezinárodního práva, pokud by bylo konáno svévolně. Nutno zmínit, že určitá část německých historiků a politiků překládá anglické slovo transfer v XIII. článku jako Vertreibung, v překladu vyhnání.¹⁴⁵

¹⁴⁵ POTOČNÝ, Miroslav. In.: MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3. s. 18.

5. Odsun Němců z Československa

5.1 Divoké odsuny 1945

Různorodost obyvatelstva v květnu 1945 byla na československém území velická. Kromě starousedlíků se v pohraničí tísnilo tisíce uprchlíků a přesídlenců z východních částí Evropy. Podle údajů jich mělo v ČSR pobývat až 3,5 milionu, jedná se však pouze o odhad. Část z nich se snažila dostat do americké okupační zóny, protože západní část ČSR byla osvobozena generálem Pattonem (III. americká armáda). Bylo zde i velké množství říšských Němců, kteří se přistěhovali do pohraničí po Mnichovu 1938, ti dost často utíkali z velkých německých měst před bombardováním. Většina německých starousedlíků, s československým občanstvím před říjnem 1938, zůstala s obavami na místě.¹⁴⁶

První měsíce po osvobození se nesly pro Čechoslováky v atmosféře nadšení, vítězství a znovuzískané svobody. Vedle toho se v lidech projevila silná nenávist vůči všem německým osobám i všemu německému. Nenávist vyplynula ze zažité bezmoci a osobních ztrát během nacistické okupace.¹⁴⁷ Protiněmecké nálady byly mnohdy podporovány i domácími politiky, kteří se vrátili z exilu. Dost často volali po radikálním řešení a nekompromisním postupu. Například prezident Edvard Beneš během projevu z 12. května pronesl na adresu Němců „*tento národ přestal být v této válce už vůbec lidským, přestal být lidsky snesitelným a jeví se nám už jen jako velká lidská nestvůra... Řekli jsme si, že německý problém v republice musíme definitivně vylikvidovat.*“ V té době byla většina politických stran sjednocena v otázce odsunu Němců z ČSR, přetrvávaly názory o kolektivní vině Němců za způsobenou válku a tím související hrůzy. Předseda vlády Z. Fierlinger zdůraznil „*s odvoláním na jednotnou vůli českého lidu rázně a jednou provždy tento problém, který nás zatěžoval celé tisíciletí.*“¹⁴⁸

Během letních měsíců od května do srpna 1945 docházelo pod dohledem vojenských oddílů nebo správních komisí k nucenému odsunu německého

¹⁴⁶ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9. s. 39.

¹⁴⁷ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů Díl II., svazek 3. Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky: Susa, 2010. ISBN 8086057682. s. 18.

¹⁴⁸ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9. s. 41.

obyvatelstva. Vojenská velitelství vydávala vyhlášky týkající se odsunu buď samostatně nebo spolu se správními komisemi. Vysídlování se neslo v duchu „revoluční improvizace“ a zmatku.¹⁴⁹ Část Němců byla soustředěna v nově vznikajících záchytných, internačních nebo pracovních táborech, a to bez právního podkladu. Další část byla přinucena k pěšimu pochodu přes hranice nebo k železničnímu transportu.¹⁵⁰

Divoké odsuny byly často provedeny s vědomím nejvyšší státní moci. Československá vláda tyto mnohdy násilné přesídlování akce tolerovala, ačkoliv stále neměla svolení mocností k odsunům za hranice. K plnému souhlasu se Spojenci vyslovili až během Postupimské konference začátkem srpna 1945 (viz IV. kapitola). Nastal i problém s přijímáním odsouvaných Němců ze strany Američanů do jejich okupační zóny, a proto byla v červnu vojenskými úřady vydána směrnice, podle které měli být Němci transportováni pouze do ruské okupační zóny. Vyskytly se však i případy, kdy Rusové odmítali přijmout Němce. Ani Polsko nechtělo po válce přijímat transporty s Němci.¹⁵¹

Přesídlení Němců mělo dost často drsný průběh. S sebou si mohli vzít pouze zavazadla o hmotnosti 30–50 kg, a také jídlo na delší dobu. Ani vyšší finanční obnos nebyl povolen. Obnos peněz, který mohli mít u sebe se lišil podle místa odsunu, zpravidla od 50 do 300 říšských marek. Následně byli podrobena kontrolám, jestli si neodvážejí víc, než povolovaly úřady.¹⁵²

Jedna z největších vysídlovacích akcí se odehrála v Brně 30.–31. května 1945. Událost známá jako brněnský pochod smrti, při níž k došlo k odsunu více 20 tisíc Němců, provázely podle očitých svědků násilné excesy. Město Brno museli opustit všechny osoby německé národnosti, většina z nich byly staří lidé a ženy s dětmi. Výjimku měli muži ve věku 14–60 let určení na práce ve městě, dále němečtí antifasisté, němečtí Židé, invalidé a osoby ze smíšených manželství. Na pochod ve

¹⁴⁹ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-99-4. s. 23.

¹⁵⁰ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9. s. 44.

¹⁵¹ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848–1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 414.

¹⁵² STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9. s. 44–45.

směru k rakouským hranicím dohlíželi příslušníci sboru národní bezpečnosti. Celkové číslo zemřelých na československém území je uváděno až 700 osob. Nejvíce lidí zemřelo v důsledku vyčerpání během pochodu a následně vlivem epidemie úplavice, která vypukla v Pohořelicích v nouzovém táboře. Během května a června došlo k podobným událostem i v dalších městech, ať už v pohraničí nebo ve vnitrozemí. Jednalo se o divoké odsuny z Teplic, Mostu, Chomutova, Žatce, Litoměřic, Ústí nad Labem, Jindřichova Hradce, Telče nebo Znojma.¹⁵³

Divoký odsun na řadě míst v Československu trval až do srpna, přerušen byl až Postupimskou konferencí. Velmoci se shodli na formě spořádaného a humánního odsunu, a tak dostal odsun mezinárodně právní základ. Podle dobových záznamů bylo během divokého odsunu vysídleno až 600 tisíc Němců a počet obětí byl podle šetření československých úřadů odhadnut až na 40 tisíc obětí. S těmito událostmi je spojena se silná německá kritika zákona č.115/1946, „o právnosti jednání souvisících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků“ z května 1946.¹⁵⁴ Podle tohoto zákona bylo beztrestné jednání „jehož účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů“ a to v období od 30. 9. 1938 do 28. 10. 1945.¹⁵⁵ Československým orgánům je vytýkáno, že nezajistila potrestání násilných zločinů a excesů. Zákon č.115/1946 Sb., označovaný jako tzv. amnestijní zákon se podle Jana Kuklíka neměl vztahovat na trestné činy, spáchané „z důvodů nízkých a nečestných“. Ne vždy byli pachatelé násilných zločinů z tohoto období odsouzeni, vliv na to měla i změna režimu v roce 1948. Známý je i případ Karola Pazúra, na jehož rozkaz bylo popraveno 265 karpatských Němců vracející se železničním transportem zpět domů. Masakr se odehrál na Švédských šancích poblíž Horních Moštěnicích u Přerova. Mezi oběťmi bylo 71 mužů, 120 žen a 74 dětí. Nejvyšší vojenský soud v Praze odsoudil K. Pazúra k trestu odnětí svobody na 20 let, avšak díky amnestii v únoru 1948 došlo k snížení trestu pouze na to 10 let.¹⁵⁶ Už v roce

¹⁵³ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 410-411.

¹⁵⁴ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. s. 270-272.

¹⁵⁵ Zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 1946-05-08]. Dostupné z: www.aspi.cz

¹⁵⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. s. 271-272.

1955 už byl K. Pazúr propuštěn z vězení. Ve věznici se stal konfidentem, v této činnosti pokračoval i po propuštění. Později vyšlo najevo, že sám K. Pazúr kolaboroval během války s nacisty, byl členem Hlinkovy gardy. Masová poprava na Švédských šancích byla mimořádná svojí krutostí a počtem obětí, jednalo se o jeden z největších masakrů během divokého odsunu, bohužel takových případů bylo více.¹⁵⁷

5.2 Plánované transporty z ČSR

Během srpna 1945 došlo k postupnému zastavení odsunů do sovětské zóny. Na základě Postupimské konference bylo nutné vytvořit komplexní legislativu, myšleno další technické a administrativní základy pro organizovaný transfer. V říjnu 1945 byl předložen Spojenecké kontrolní radě plán odsunu podle G. K. Žukova, plán musel být přepracován s ohledem na problematickou situaci v okupačních zónách v Německu. 20. listopadu 1945 došlo ke schválení nové varianty, která počítala s vysídlením více než 2,5 miliónu Němců, konkrétně 1 750 000 do amerického a 750 000 do sovětského okupačního pásma. Se zahájením odsunu se počítalo v prosinci téhož roku. Podle předložených plánů měl celý transfer proběhnout ve velké míře hlavně v první polovině roku 1946, kdy k 1. srpnu 1946 měl odjet poslední železniční transfer do okupačních zón v Německu.¹⁵⁸

Československá vláda 14. prosince schválila na svém jednání ústřední směrnici k provádění soustavného odsunu německého obyvatelstva. Vypracování směrnice měl na starost Osídlovací úřad v Praze a Bratislavě, schválení směrnice ještě podléhalo Ústřední komisi pro vnitřní osídlení. Organizační stránka odsunu byla svěřena do rukou Ministerstva vnitra, v regionech pak správním komisím (národním výborům) v kooperaci s dalšími úřady jako byl fond národní obnovy nebo oblastní osídlovací úřad. Na průběh transferu měla dohlížet armáda, zabezpečovala i organizačně technické řešení. Směrnice upravovala zřizování nových internačních středisek, jejich správu, dále pokyny, jak evidovat a soustředit osoby německé národnosti a následně jejich přepravu v transportech. Vyjmuti z odsunu měli být osoby s dočasným osvědčením prokazující československé

¹⁵⁷ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8. s. 278-279.

¹⁵⁸ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9 s. 51-52.

občanství. Výjimku z odsunu měli vedle osoby ze smíšeného manželství, rovněž kvalifikovaní pracovníci v průmyslu. Ačkoliv byly poskytnuty úlevy odborníkům a specialistům v ohrožených odvětvích, aby tato kvalifikovaná síla nebyla odsunuta za hranice, zbývající němečtí pracovníci byli v jiné pozici. Ti měli být zařazeni do odsunu, a to i přes dočasné hospodářské potíže, které mohli v Československu nastat.¹⁵⁹

Odsouvaní Němci byli postupně shromažďováni ve sběrných střediscích, odkud měly být vypravovány transporty za hranice. Každý Němec si sebou mohl vzít pouze 1000 marek a jeho zavazadlo nesmělo mít více než 30 kg (později 50 kg), také měl mít dostatečnou zásobu jídla alespoň na 7 dní. Bylo zakázáno vyvézt cenné předměty, s výjimkou snubních prstenů.¹⁶⁰ Mělo se dohlížet i na to, aby odsouvaní prošli zdravotní prohlídkou a byli řádně oblečeni. Ačkoliv se dbalo, aby byly zařazovány do transportu celé rodiny pohromadě, mnohdy tomu tak nebylo. Rozdělené rodiny měly poté přednost v transferu, pokud již část rodiny už byla za hranicemi. Ani do sběrných středisek, ani do transportů neměli být umísťováni osoby, které prokázali český nebo slovenský původ, a také osoby, které čekali na vyřízení žádosti navrácení československého občanství.¹⁶¹

V prosinci 1945 byla československé vládě zaslána oficiální nota ze strany Sovětů, kdy oznamovali zastavení přijímání odsouvaných transportů do jejich zóny, s ohledem na vyčerpaný limit, který stanovila Spojenecká kontrolní rada. V notě bylo namítáno, že Sověti již přijali 775 840 Němců. Výjimku měli mít pouze němečtí antifašisté. Proto na začátku roku 1946 největší část odsouvaných směřovala pouze do americké okupační zóny.¹⁶² K obnovení transportů do sovětské zóny došlo až začátkem června 1946.¹⁶³ Následkem odmítavého stanoviska Sovětů bylo zahájeno jednání s Američany. Američani kladli větší důraz na dodržování humanitních podmínek a vybavenost vlaků. Po jednáních s americkými představiteli

¹⁵⁹Tamtéž.

¹⁶⁰MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 425.

¹⁶¹STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9 s. 64.

¹⁶²MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 425.

¹⁶³NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 100.

bylo dojednáno organizační provedení transferu. Nejdříve měl být vypraven jeden transport denně, od února pak dva až čtyři transporty s Němci denně. Každý železniční transport měl mít 40 vagónů, v každém z nich mělo být přepravováno 30 osob, celkem se počítalo s 1 200 osobami v každém transportu. První organizovaný transport odjel 24.-25. ledna 1946 do americké zóny z Českých Budějovic a Mariánských lázní.¹⁶⁴

Směrnice, týkající se provádění odsunu, nebyly ve skutečnosti dostatečně dodržovány. Docházelo k rozdílné interpretaci směrnice podle lokace, na některých místech se osoby dohlížející na transport nezákonně obohacovaly, zejména když byly odebírány i věci, které podle československých úřadů mohly vyvézt. Ze strany vojáků nebylo výjimkou i použití k násilí a šikanózního jednání. Rozkrádán byl i zanechaný majetek po Němcích. Kritika postupu při přípravě transportů a následně i vybavenost vlaků byla ostře kritizována Američany, ti pohrozili zpomalením transferu. Memorandum se stížností ze dne 14.března 1946 přišlo i od Mezinárodního červeného kříže.¹⁶⁵

Začátkem června uspěla československá vláda v jednáních se Sověty. Po dohodě mělo dojít k dalšímu plánovanému odsunu 600–650 tisíc osob do sovětské okupační zóny. V červenci 1946 byl transportováno do americké i sovětské zóny rekordních 14 400 osob německé národnosti denně, což bylo celkem 12 vlakových souprav. 27. říjen 1946 byl stanoven jako termín ukončení odsunu Němců z ČSR do sovětské zóny.¹⁶⁶ Ačkoliv poslední transporty odjely do americké zóny až v listopadu. Už při výročí 28. října prezident republiky Edvard Beneš prohlásil, že ČSR je skutečně *národním státem Čechů a Slováků*.¹⁶⁷

Celkové číslo odsunutých Němců během organizovaného transferu se často liší. Na základě oficiálních dokladů bylo 1 646 transportech do americké okupační zóny do konce roku 1946 vysídleno celkem 1 446 059 a do sovětské zóny dalších 786 482

¹⁶⁴ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9 s. 63.

¹⁶⁵ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9 s. 64-65.

¹⁶⁶ NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3. s. 100.

¹⁶⁷ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. s. 425.

osob, v celkovém počtu 2 232 541 Němců. V roce 1948 v Československu evidováni více než 180 000 osob. Bylo jich ale podstatně více, protože část se již k německé národnosti nehlásila.¹⁶⁸Vláda hledala cesty, jak dosáhnout integrace zbylých 180 000 tisíc osob, zároveň jak dosáhnout státních zájmů v dobovém pojetí, jelikož jejich koncentrace v pohraničí byla vnímána jako ohrožení státní bezpečnosti. Velká část zmíněných osob byla přemístěna do vnitrozemí s cílem jejich začlenění pomocí rozptýlení na území Československa. Rovněž zde byla tendence využít neodsunutých Němců na fyzicky náročné práce tam, kde byl zrovna nedostatek pracovníků.¹⁶⁹

Celkového provedení transferu a jeho hodnocení, zda se měl provést jinak, či lépe lze z dnešního pohledu těžko hodnotit. Děj a situace v poválečné Evropě to podle mého názoru vylučoval. Stres, frustrace a stav společnosti po několikaletém utrpení okupace se tragicky podepsal na poválečných česko-německých vztazích. V mnoha případech radikální postup vůči Němcům, a také jejich odsun byl společností vnímán jako nutná sebeočista. Nedůsledné nerespektování závazných pokynů v prvních poválečných měsících vyústily v agresivní násilné excesy mravně pokleslých jedinců, kteří měli být podle mého názoru spravedlivě potrestáni, ačkoliv mnohdy k potrestání nedošlo.

Situace po příjezdu transportů do válkou zničeného Německa nebyla pro odsunutých Němců zrovna nejpříznivější. Pro příjíždějící Němců byly Červeným křížem zřizované záchytné tábory s lékařským zázemím. Červený kříž také zajišťoval pátrací službu, skrze kterou bylo možno dohledat válečné vězně a dát tak dohromady válkou rozdělené rodiny. Příchod velkého počtu Němců z československého a dalších území nebyl starousedlíky vnímán pozitivně. Zprvu mezi nimi převládal názor, že přítomnost transportovaných Němců je jen dočasná, výjimkou nebyly ani projevy předsudků. Němečtí starousedlíci vnímali nově příchozí jako uprchlíky, nikoliv jako své krajany. Vznikem Spolkové republiky Německo došlo ke zlepšení životních podmínek odsunutých Němců. Za zmínku stojí zákon z roku 1950 o bytové výstavbě, který zajistil podporu z veřejných peněz na stavbu 1,8 milionu bytů, nebo zákon ze 14. srpna 1952 o vyrovnání škod. Cílem

¹⁶⁸STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9 s. 76.

¹⁶⁹STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2. s. 358.

zákona o vyrovnání škod byla integrace nově příchozích do společnosti. Během let 1949-1989 bylo celkem vyplaceno 135,8 miliard DM na pomoc při hledání bydlení nebo pracovní kvalifikace a dalších životních potřeb. Spolková vláda v roce 1991 uvedla, že bylo v průměru vyplaceno 8600 DM.¹⁷⁰

Během poválečných let začaly v Německu vznikat vysídlenecké organizace, ve kterých se sdružovali odsunutí Němci z Československa. Mezi prvními nově vzniklými organizacemi byla v roce 1946 Ackermannova obec – Ackermann Gemeide, sdružující zejména katolíky, dále Seligerova obec – Seliger Gemeinde, spojující sociální demokraty v čele s W. Jakschem, a také Vítkův svaz – Witikobund. Vedení Witikobundu tvořily kontroverzní osobnosti spojené s Henleinovou stranou a následně i s nacistickým režimem. Mezi nejznámější členy patřili H. Neuwirth, W. Sebekowsky nebo W. Brand. Hlavní zastřešující organizací se však stal Sudetendeutsche Landsmannschaft (SL), jehož začátky souvisí s datem 16. června 1946, kdy se uskutečnil první sudetoněmecký den za podpory bavorské vlády.¹⁷¹ 5. srpna 1950 pak došlo k podpisu Charty německých vyhnanců.¹⁷² Zvláštní pozor vzbudil dokument SL z roku 1961 s názvem Stanovisko k sudetoněmecké otázce, který obsahoval 20 bodů. Prvních 11 bodů se vyjadřuje k událostem v minulosti, které byly podle SL zásadní pro následný vývoj česko-německého soužití. Dalších 9 bodů se pak vyjadřuje k požadavkům do budoucna, jde o jakýsi program SL. Například v bodě 13. „*od spolkové vlády očekáváme, že nikdy nepřijme vyhnání a vyvlastnění více než 3 miliónů německých státních občanů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a že naopak bude jejich práva v každém směru účinně zastupovat. To platí též v případě navázání diplomatických vztahů s Československem.*“¹⁷³ Pochopitelně velmi kriticky se k tomuto programu stavěli čeští představitelé. Například odborník na mezinárodní právo M. Potočný zastává názor, že argumentace programu je zkreslená, pochybná, a také místy nepravdivá. Podle něho byl transfer Němců byl mezinárodním aktem na základě Postupimské

¹⁷⁰GÖTZE, Andreas. *Sudetští Němci ve Spolkové republice Německo*. Praha: Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii, 1995. ISSN 0323-1844 s. 99-103. Dostupné z: www.mv.iir.cz

¹⁷¹SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0755-2. s. 252-259.

¹⁷²RICHTER, Karel. *Bez démonů minulosti česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. Praha: Rodiče, 200. ISBN 80-86695-39-5. s. 309.

¹⁷³SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0755-2. s. 261-269.

dohody, nikoliv jednostranným opatřením Československa. Na základě toho nemají mít Němci žádné finanční nebo věcné nároky.¹⁷⁴

V roce 2015 došlo ke zlepšení vztahů mezi Čechy a sudetskými Němci. Jeden z důvodů byl i ten, že došlo k vyškrtnutí bodů ze sudetoněmeckého programu o požadavku na náhradu zkonfiskovaného majetku a právního nároku na ztracený domov. Tehdejší český ministr kultury Daniel Herman (KDU-ČSL) dokonce v roce 2016 navštívil 70. sjezd Sudetoněmeckého landsmansaftu.^{175, 176} Další rok přijeli na sjezd SL do bavorského Augsburgu kromě Hermana i další čeští čelní politici, mezi které patřil i vicepremiér Pavel Bělobrádek (KDU-ČSL). Tehdejší návštěva českých politiků vyvolala u části politiků a společnosti silnou kritiku.¹⁷⁷

Tím, že se naši politici, i z řad členů vlády zúčastňují těchto sjezdů vnímám pozitivně. Protože dialog je více než potřebný, pokud je veden snahou o zlepšení vztahů a porozumění přístupu z obou stran. Naopak negativně vnímám postoje části německých intelektuálů a politiků, kteří se snaží o přepisování dějin, které se nezakládají na pravdě a jejich cílem je jen zvrácení celé konstrukce řešení, na kterém byl transfer založen.

¹⁷⁴KURAL, Václav. *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN studie o sudetoněmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. ISBN 80-85864-50-9. s. 129-135.

¹⁷⁵ Pozn: německy: Sudetendeutsche Landsmannschaft, v češtině se též používá název Sudetoněmecké krajanské sdružení.

¹⁷⁶ *Sudetský sněm v Česku? Proč ne, landsmansaft se změnil, hájí nápad šéf Zelených*. Seznam Zprávy [online]. 1996 [cit. 12.03.2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/kdo-se-boji-landsmansaftu-sudetsti-nemci-chteji-snem-v-cesku-74067>

¹⁷⁷ *Bělobrádek míří na sudetoněmecký sjezd, někteří politici mu účast vyčítají* | iROZHLAS [online]. 1997 [cit. 12.03.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/belobradek-miri-na-sudetonemecky-sjezd-nekteri-politici-mu-ucast-vycitaji_1706031142_rez

6. Průběh odsunu Němců na Chomutovsku

6.1 První dny po osvobození

V reakci na přibližující se Rudou armádu začali dne 7. a 8. května opouštět město kromě vojáků německé armády i kontroverzní osobnosti spojené s nacistickým režimem mezi které patřil například chomutovský starosta Eduard Fiedler. Starostou byl od června roku 1938, kdy volby do zastupitelstva vyhrála s velkým náskokem Henleinova Sudetoněmecká strana. Z důvodu nepřítomnosti policejních složek a vojáků docházelo během těchto i následujících dnů ke drancování, rabování a dalším násilným činům v okrese Chomutov. Vznikly tím velké hospodářské škody nejen ve městě, ale hlavně ve venkovských obcích v okolí. Těchto činů se dopouštěli zejména zajatci, kteří opouštěli zajatecké tábory. Podle historických záznamů začaly ve večerních hodinách 8. května vjíždět první jednotky 10. gardového střeleckého pluku Bohdana Chmelnického spolu s 4. gardovým střeleckým Oderským plukem, kterému velel podplukovník I.V. Bojek.¹⁷⁸

Další den 9. května převzal správu města Československý národní výbor, jehož součástí byli převážně čeští občané v čele s předsedou Josefem Černým. Pomocí českoněmecké vyhlášky se snažili obnovit pořádek, zabránit drancování skladů a obchodů. Důležité bylo zejména obnovení zásobování do města. Postupně se k národnímu výboru začali přidávat další obyvatelé a díky tomu mohla být vytvořena národní stráž tvořena dvanácti občany města, s jejich pomocí byl následně zajištěn chod úřadů, skladů a podniků. V následujících dnech byl tento výbor zrušen a nahrazen Českým revolučním národním výborem, který tvořili partyzáni z Lounska. Tento početnější revoluční výbor tvořilo i 10 německých antifašistů a komunistů. K zajištění pořádkové služby vznikla Revoluční garda v počtu 150 mužů, avšak byla tvořena z většiny místních Němců v počtu 110 mužů. Na rozkaz ministra národní obrany Ludvíka Svobody byl 15. května vyslán do Chomutova asistenční oddíl armádního sboru za účelem zajištění nejdůležitější infrastruktury státního majetku, který byl předtím v rukou zrádců a kolaborantů. Po příjezdu asistenčního oddílu došlo k nastolení pořádku ve městě, a hlavně k odzbrojení všech Němců ve městě, včetně německých členů revoluční gardy. Oddíly v nich totiž

¹⁷⁸ RAK, Petr. *Květen a počátek června*. In: NÁSTUP – Týdeník Chomutovska. Chomutov, 15. 5. 2008, ročník 17. s. 4.

neměly důvěru, a proto bylo pro nošení zbraní nutné písemné povolení.¹⁷⁹ Ze zápisu zasedání revolučního národního výboru ze dne 17. května vyplývá, že zde byla nedůvěra mezi Čechy a veliteli Rudé armády. Rusové totiž zpochybňovali jejich kompetence při řízení správy města, považovali je za poločechy. Výbor také rozhodl o nuceném vystěhování „říšských Němců“, tedy osob, které se přistěhovali do města po říjnu 1938. Tito Němci měli opustit město do dvou dnů.¹⁸⁰

S datem 17. května je spojen s obnovou státních orgánů v Chomutově, jelikož do města po železnici dorazil pancéřový vlak s představiteli československého vojska s 130 muži (v čele s velitelem štábu Burianem). Tento oddíl nahradil dosavadní asistenční oddíl, který se následně navrátil do Prahy. Vedle vojska dorazilo tímto vlakem i 14 četníků a pověřeni vedoucí okresního úřadu Dr. Miroslav Rödling.¹⁸¹ V okresním archivu se dochovala situační zpráva Dr. Rödlinga o poměrech v tehdejší Chomutově „obyvatelstvo německé se ze strachu zatím chová klidně. Největší pohromou jak pro město Chomutov, tak i pro celý okres bylo drancování a rabování, jehož se dopouštěli zajatci opustivší zajatecké tábory. Tomuto loupení potravin, obleků, obuvi a jiných předmětů v krámech, dobytka ve venkovských obcích a na statcích a zásob mouky ve mlýnech apod. nebylo možno v Chomutově a ještě není možno i nyní ve venkovských obcích okresu zabránit drancování pro naprostý nedostatek řádně ozbrojených strážů a mužstva. Tím vznikly, respektive vznikají veliké nenahraditelné hospodářské škody.“¹⁸² Upozornil také na problematické zásobování potravinami, jelikož nacisté vybili všechn dobytek krátce před příchodem Rusů. „Situace zásobování, zvláště masem vzhledem k vybití dobytka a tuků, které sem byly dodávány takřka 100 % z jiných okresů sudetských, jest podle zatímního šetření svízelná, takže její řešení bude velmi těžké, neboť celkový počet obyvatelstva okresu je asi 80 tisíc.“¹⁸³ 19. května se Dr. Rödling spolu novým posádkovým ředitelem ppor. Nucem zúčastnil schůze revolučního Národního výboru. Ppor. Miroslav Nuc byl totiž pověřen vytvořit v Chomutově nový národní výbor nebo správní komisi. „Během mé krátké nepřítomnosti v této

¹⁷⁹ RŮŽEK, V., BINTEROVÁ Z. *Rok 1945 na Chomutovsku*. Chomutov: DIOSS Chomutov, 1995. s. 8-13.

¹⁸⁰ RAK, Petr. *Květen a počátek června*. In: NÁSTUP – Týdeník Chomutovska. Chomutov. 15. 5. 2008, ročník 17. s. 4.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Státní okresní archiv Chomutov, fond ONV Chomutov, inv.č. 222, ev.j. kn 48.

¹⁸³ Tamtéž.

schůzi /telefonní rozhovor/ / mluvil ve schůzi zástupce německé komunistické strany německy. Ihned jsem zakročil a upozornil předsedu, že členy Národního výboru nemohou být Němci. V důsledku toho vyzval předseda všechny Němce, aby opustili schůzi, což také učinili. [...] Poté jsem s ppor. Nucem počal přezkoumávati jednotlivé členy revolučního Národního výboru po stránce národnostní. Vyšetřování, respektive přezkoumávání toto prozatím skončeno není. “¹⁸⁴ U dalších českých členů mělo dojít k prověřování, zda se chovali během války bezúhonně. V závěru situační zprávy pak zmiňuje značný nedostatek česky mluvících pracovníků „Pokud jde o chod okresního úřadu v Chomutově, podotýkám, že pro naprostý nedostatek sil znalých českého jazyka u úřadu bývalého landráta jest úplně omezen, zvláště vzhledem k tomu, že ani Národní výbor v Chomutově mi nemůže poskytnout nějaké síly, maje jich sám velký nedostatek. Případá totiž v Chomutově na 40.000 obyvatel pouze asi 200 Čechů / bez československé posádky, jež má asi nyní asi stav 350 mužů /, z nichž nejméně 150 musí vykonávat jen strážní službu, kdežto v obcích venkovských jest situace daleko horší, neboť v některých – podle došlých mi zpráv – vůbec nejsou Češi. “¹⁸⁵

Touha po odplatě za zvěrstva napáchaná nacisty a prožité útrapy se s menší či větší intenzitou rozlila do vnitrozemí českých zemí, kde se cílem útoků kromě německých příslušníků ozbrojených sil stali také mnozí civilisté, ať už říšští Němci, starousedlíci nebo uprchlíci před frontou. Následně došlo k perzekuci i v pohraničních oblastech, mnohdy Němci zažili brutální chování ze strany vojáků Rudé armády (drancování, znásilňování žen, krádeže). Svědectví z května 1945 potvrzují, že někteří Němci v pohraničí doufali, že příchod českých státních orgánů přispěje k obnovení právního stavu a že se páchané násilnosti zastaví. Mnohdy tomu tak však nebylo. I v Chomutově se otevřel prostor pro aktivity z řad tzv. partyzánů, kdy byl zřízen revoluční Národní výbor, zasaženo proti činnosti toho výboru bylo zasaženo až odstupem času. Podle situační zprávy Dr. Rödlinga byli dokonce tři partyzáni a zároveň členové výboru zatčeni a předáni četníkům v Lounech.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

21. května došlo k rozpuštění revolučního národního výboru a byla ustavena nová místní správní komise, která čítala sedm členů v čele s Miloslavem Nucem. Se zřízením této komise došlo k výraznému zhoršení pozice Němců. Například vyhláška z 29. května z pera vedoucího okresního úřadu dr. Rödlinga se týkala zákazu vyvěšování vlajek na domech „*Nařizují, aby veškeré německé obyvatelstvo ve všech obcích tohoto okresu okamžitě odstranilo ze svých domů jak československé, tak i rudé vlajky a prapory a nahradilo je prapory v barvě bílé*“¹⁸⁷ současně ve vyhlášce nařizoval, aby všichni občané německé národnosti musejí nosit bílou pásku na levé ruce. Nebyli ani v tomto případě žádné výjimky mezi německými komunisty a běžnými Němci v originální vyhlášce podepsanou vedoucím okresního úřadu je tato výjimka pro německé komunisty začerněna tužkou. Tato vyhlášku obsahovala i noční zákaz pohybu v ulicích „*dále nařizují, že v celém zdejší okrese jest v době mezi 21. hodinou večer a 6. hodinou ranní zakázáno vycházení a pohyb obyvatelstva na ulicích, silnicích a jiných komunikacích.*“ V této době se mohli pohybovat po okrese pouze osoby s písemným povolením.¹⁸⁷ Až s odstupem času byly Češky provdané za Němce od povinnosti nosit bílou pásku na ruce osvobozeny, stalo se tak až po znovu udělení československého občanství.¹⁸⁸

Z podnětu posádkového velitelství Československé armády byl 29. května vydán rozkaz k zatčení všech bývalých funkcionářů NSDAP, příslušníků SS, SA a dalších členů nacistických organizací v okrese, kteří měli být prozatím zajištěni v okresní věznici. 31. května byli převedeni do nově vzniklého internačního střediska areálu bývalé sklárny. Kromě bývalých funkcionářů spojených s nacistickým režimem mělo být zadrženo i 10 předních obyvatel Chomutova jako rukojmí.¹⁸⁹ Nově zřízené internační středisko podle oficiálního názvu Koncentrační tábor Chomutov se nacházel v ulici Na Moráni v domech č. 1334-1339 a č. 1362-1369. Už první týden bylo v táboře intervenováno několik stovek podezřelých Němců.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 222, ev.j. kn 48.

¹⁸⁸ RAK, Petr. *Květen a počátek června*. In: NÁSTUP – Týdeník Chomutovska. Chomutov. 15. 5. 2008, ročník 17. s. 4.

¹⁸⁹ Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 525, ev.j. kn 347.

¹⁹⁰ RAK, Petr. *Květen a počátek června*. In: NÁSTUP – Týdeník Chomutovska. Chomutov. 15. května. 2008, č. 19, s. 4.

6.2 Pochod smrti z Chomutova

9. června bylo vydáno určitě jedno z nejkontroverznějších nařízení a s tím spojených násilností v novodobé historii Chomutovska. Jsem názoru, že by občané Chomutova měli mít alespoň povědomí, co se dělo v prvních poválečných dnech. Jednalo se o nařízení tehdejšího vojenského velitelství v čele s pplk. Karlem Prášilem, týkající se nastoupení všech mužů německé národnosti na bývalém fotbalovém hřišti DFK Chomutov (Jahnsportzplätze). Podle nařízení museli nastoupit všichni Němci ve věku od 13–65 let. Dodnes se odhady počtu osob, které se dostavili na hřiště liší. Podle některých odhadů to bylo kolem 4300 osob.¹⁹¹ Dochoval se i písemný záznam z deníku Ernsta Hennricha, posledního kronikáře sousedního města Jirkova. *„Dne 9. června 1945 již od časných ranních hodin vládl nad celým městem velký neklid. Stále bylo slyšet křik a výstřely, což ostatně v těchto dnech nebylo nic neobvyklého. V minulé noci jsme slyšeli krátké dávky ze samopalů (později jsme se dozvěděli, že ve sklárně bylo zastřeleno mnoho mužů). [...] Když jsem dne 9. června v 7 hodin ráno vyšel z domu, stáli všude na ulicích lidé a diskutovali. [...] Šli jsme Meissnerovou ulicí na náměstí, kolem městského kostela směrem k hřišti. Zde stáli v dlouhé řadě čeští ozbrojenci, partyzáni a četníci, všichni v nejrůznějších uniformách, po zuby ozbrojeni pistolemi, puškami, samopaly, holemi a důtkami. Všechno, co pro nás bylo použitelné, nám sebrali (nože, hodinky, prsteny – pokud nám ještě zbyly). Kdo neodevzdal svoje věci dostatečně rychle, byl bit a ponižován. Když jsme měli tuto vizitaci za sebou, mohli jsme se připojit k ostatním, kteří už byli na hřišti. Když jsme přišli my, byly jich tam už stovky.“*¹⁹² Po příchodu na hřiště byl vydán rozkaz, aby se všichni svlékli do půl těla za účelem prohlídky, zda daná osoba na sobě nemá tetování, které označovalo příslušnost k bývalým oddílům SS. Když vojáci našli cca 10 osob s tímto tetováním, odvedli je kousek stranou a začalo pro ně hotové peklo. Podle svědectví je začali nejdříve tlouci důtkami, bodati bodáky z pušek a následně i mlátit železnými tyčemi. Svědek jménem Skúra uvádí, že jim byly vypíchávaný oči železnou tyčí a mláceni tak dlouho, dokud nezůstali ležet na zemi. Nejvíce měl být mlácen lékař, který ani žádné tetování neměl, pouze malou jizvu v místech, kde mělo být tetování. Ačkoliv

¹⁹¹ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů Díl II., svazek 3. Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky: Susa, 2010. ISBN 8086057682. s. 148.

¹⁹² *Můj region Chomutovsko*. In: Manuál – Chomutovsko. [online], [cit. 17.02.2021]. Dostupné z: <http://mujregion.4zsjirkov.cz/images/stories/docs/chomutovsko.pdf>

popíral tento zákrok týkající se vyoperování, nikdo mu z přítomných nevěřil. Když už jen bezvládně leželi na zemi, donesl někdo svitky filmů, které omotaly kolem těl, kromě 3 osob, svitky byly následně zapáleny. Čekali až film dohoří, poté pokračovalo mučení ve formě polévání ohořelých těl solenou vodou z konve. Zbylé 3 osoby byly vystaveny výslechu s otázkami, kdo další byl příslušníkem SS v okrese Chomutov. Když už vyslýchaní nebyly schopni odpovídat, byly znovu mláceni důtkami. Až kolem 14 hodiny se na místo dostavil Emil Polášek, člen MNV v Chomutově a zároveň člen mezinárodního Červeného kříže. Důrazně proti mučení protestoval a pohrozil, že pokud mučení okamžitě neskončí, nahlásí to mezinárodnímu Červenému Kříži. Následně byly mučené osoby zastřeleny. Do dnešních dnů se neví, kdo přesně exekuci provedl, s jistotou můžeme říci, že se jednalo o vojáky útvaru špkt. Prášila, v té době známí pod jménem „Prášilovci“. Přesný počet obětí na stadionu se liší, podle českých odhadů jde o 8 až 11 osob, podle německých o 12 až 13 obětí. Není známo ani přesné místo pohřbení, jelikož událost na fotbalovém hřišti nebyla řádně vyšetřena.¹⁹³

Pod vojenským dozorem se vydal pochod se zbylými Němci směrem k hranicím. Počet osob, kterých bylo v tomto transportu není znám, některé odhady odhadují přes 3000 osob. Odchodem Němců nastal v Chomutově problém s kvalifikovanou pracovní silou, najednou chyběly nejnútnejší pracovníci elektrárny, vodárny a dalších důležitých podniků ve městě. V této souvislosti se člen MNV Davídek vydal spolu s dalšími 3 spolupracovníky za pochodem s písemným potvrzením od Prášila, aby přivedl zpět 10 Němců na zajištění nejnútnejších prací. Vyjeli automobilem stejnou cestou, kterou šel pochod a nacházeli jednu mrtvolu za druhou. Aby vůbec mohli projet, museli mrtvoly odklízet z cesty. Po cestě na hranice Davídek napočítal celkem 27 zastřelených osob do týlu.¹⁹⁴

Když pochod dorazil k hranicím, narazil na odpor příslušníků Rudé armády tak velký počet Němců převzít. Rusové odmítli přijmout chomutovské Němce bez vědomí a předchozí domluvy nadřízených. Část Němců zůstala na hranicích, jednalo se zejména o nemocné a práce neschopné. Ti přešli zanedlouho hranici.¹⁹⁵

¹⁹³ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Středokluky: Susa, 2010. ISBN 8086057682. s. 149-150.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-99-4. s. 108.

Zbytek Němců byl za dva dny odveden do Záluží, v okrese Most. V Záluží byli internováni v pracovních táborech na práci v chemičce.¹⁹⁶Až 5000 žen německé národnosti bylo odvezeno do Kladna, kde měly vykonávat zemědělské práce. Ostatní Němci, kteří ve městě zůstali, měly podle nařízení okresní správní komise zakázáno navštěvovat divadla, restaurace, lázně nebo sady. Přestupky měl řešit administrativně referát ONV.¹⁹⁷

6.3 Divoký odsun chomutovských Němců

V polovině června vzniklo v severní části Chomutova další internační středisko, konkrétně v Horní Vsi, a to v souvislosti s dalším odsunem německého obyvatelstva. Odsud měly být posílány vlaky směrem k hranicím s konečnou stanicí nacházející se v Marienbergu. Ještě dodnes tu stojí stará nádražní budova, kde docházelo ke shromažďování osob. Organizování měli na starost evakuační důstojníci spolu s vojáky z chomutovské posádky.¹⁹⁸

Období od 2. července do 9. září 1945 můžeme nazvat divokým odsunem. První transport byl vypraven 2. července 1945 s počtem 487 Němců, což je podle dochovaných materiálů nejnižší číslo. Do začátku září bylo vypraveno dalších třináct transportů s více než 15 tisíci Němci.¹⁹⁹Jednotlivé transporty byly datovány s tří až šestidenním odstupem. Když se podíváme na konkrétní čísla, tak během července proběhlo celkem 6 transportů s celkovým počtem 5172 osob. V srpnu počet odsunutých Němců byl ještě vyšší. Celkově se v 7 transportech nacházelo 7794 osob. Poslední dva transporty proběhly začátkem září a celkem bylo zařazeno ve vlacích na 2055 osob.²⁰⁰

6.4 Organizovaný odsun chomutovských Němců

Organizované odsuny bychom mohli rozdělit do dvou kategorií transportů, a to na antifašistické s bývalými německými komunisty, sociálními demokraty²⁰¹a na

¹⁹⁶ RAK, Petr. *Květen a počátek června*. In: NÁSTUP – Týdeník Chomutovska. Chomutov. 22. května. 2008, č. 20. s. 4.

¹⁹⁷ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Středokluky: Susa, 2010. ISBN 8086057682. s. 150.

¹⁹⁸ RAK, Petr. *Květen a počátek června*. In: NÁSTUP – Týdeník Chomutovska. Chomutov. 22. května. 2008, č. 20. s. 4.

¹⁹⁹ VALTR, Tomáš. *Železnice a její význam při odsunu chomutovských Němců*. In: Sborník příspěvků z konference, věnované 150. výročí železniční dopravy v Chomutově (1870-2020). Ústí nad Labem: Albis international, 2020. ISBN 978-80-906404-3-6. s. 270.

²⁰⁰ Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 529, ev.j. kn 351.

²⁰¹ Viz příloha č. 1.

klasické, do kterých byli zařazováni běžní Němci. Už 5. prosince 1945 proběhl první transport s bývalými komunisty. Pro tento odsun byl vypracován seznam se jmény a sumou peněz, které měli u sebe.²⁰²Následoval ještě jeden transport s německými komunisty a to 18. prosince 1945. Celkem tyto seznamy osob čítají 1223 osob. Kromě klasický vlakových transportů, byly vypravovány i automobilové transporty. Na rozdíl od klasických transportů nebyly tyto antifašistické transporty vázány na konkrétní datum, z důvodu své mimořádnosti nebyly ani číslované a dotyční si mohli odvést i větší množství majetku.²⁰³

25. února 1946 proběhl první klasicky organizovaný odsun Němců z Chomutova, který zamířil do bavorského Regensburgu v americké zóně. Před plánovanými odsuny byli Němci internováni ve Sběrném středisku Poldina Huť, fungující od začátku února 1946 do listopadu téhož roku. Sběrné středisko mělo kapacitu celkem 1 500 osob a svojí polohou v blízkosti nádraží bylo ideální pro další transport. Stráž nad střediskem byla zajištěna pohotovostním oddílem sboru Národní bezpečnosti. V čele řízení tábora pak stanul nejdříve poručík Josef Vomáčka, poté nahrazený četařem Františkem Vydrželem. Chomutovští Němci byli následně převáženi na nádraží, kde jim bylo vystaveno povolení k transportu do jedné z okupačních zón. Pro účely transportu byly pro Němce připraveny vlaky skládající se zhruba ze 40 vagónů²⁰⁴ pod dohledem vojenského velitele.²⁰⁵Před nástupem do transportů museli odsouvaní Němci podstoupit zdravotní vyšetření, zda nemají známky nebo podezření na infekční onemocnění.²⁰⁶Byly také překontrolovány osobní údaje, zda se jedná o osoby určené k odsunu a zda tyto osoby nemají těžší zavazadla, než mají podle předpisů povoleno. Z řad odsouvaným byly vybrány osoby, odpovídající za svůj vagón, rovněž byl vybrán i velitel celého transportu. Následovalo ještě dalších 30 transportů, které nejprve končily v americkém okupačním pásmu, ke konci roku 1946 se už spíše jednalo o transporty do sovětského okupačního pásma. V celkem

²⁰² Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 529, ev.j. kn 351.

²⁰³ VALTR, Tomáš. *Železnice a její význam při odsunu chomutovských Němců*. In: Sborník příspěvků z konference, věnované 150. výročí železniční dopravy v Chomutově (1870-2020). Ústí nad Labem: Albis international, 2020. ISBN 978-80-906404-3-6. s. 274.

²⁰⁴ Viz příloha č. 2.

²⁰⁵ VALTR, Tomáš. *Železnice a její význam při odsunu chomutovských Němců*. In: Sborník příspěvků z konference, věnované 150. výročí železniční dopravy v Chomutově (1870-2020). Ústí nad Labem: Albis international, 2020. ISBN 978-80-906404-3-6. s. 274.

²⁰⁶ Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 409, ev.j. kn 23. viz příloha č. 3.

31 transportech mělo být odsunuto zhruba okolo 55 tisíc Němců. Na podzim, přesněji 7. listopadu 1946 odjel poslední z plánovaných transportů.²⁰⁷

²⁰⁷VALTR, Tomáš. *Železnice a její význam při odsunu chomutovských Němců*. In: Sborník příspěvků z konference, věnované 150. výročí železniční dopravy v Chomutově (1870-2020). Ústí nad Labem: Albis international, 2020. ISBN 978-80-906404-3-6. s. 272

Závěr

Postup vůči německým obyvatelům byl v poválečné období na osvobozeném území Československa v mnoha případech dost razantní. Důvodem byla i shoda politických stran napříč politickým spektrem, kterou podporovala i veřejnost, vnímající menšinovou otázku jako zásadní téma s ohledem na způsobené krutosti během války. Stát se rozhodl postupovat vůči Němcům, kteří byli označeni za státně nespolehlivé osoby, a také vůči dalším válečným zločincům, kolaborantům a provinilcům velice tvrdě. Tyto osoby byly trestány na základě retribučních dekretů prezidenta republiky. Dalšími důležitými legislativními akty týkající se německých obyvatel byly znárodňovací a konfiskační dekry, které zasáhly do vlastnických struktur fyzických a právnických osob německé národnosti. Legitimitu těchto konfiskačních a znárodňovacích dekretů následně posvětila Pařížská dohoda o reparacích z prosince 1945. V neposlední řadě i ústavní dekret prezidenta upravující československé státní občanství, podle kterého byli občané německé národnosti zbaveni československého státního občanství. Tímto dekretem byla vytvořena půda pro odsun Němců z československého území. Svoji významnou roli sehrály rovněž nařízení spolu se směrnicemi nejprve lokálních orgánů a následně i centrálních orgánů. Čas od času v médiích objeví nepravdivá fakta týkající se otázky odsunu sudetských Němců z Československa. Příkladem je i tvrzení, že na základě takzvaných Benešových dekretů došlo k odsunu sudetských Němců, což je samozřejmě nesmysl, protože dekry prezidenta republiky samy o sobě transfer neupravovaly, ačkoliv byly z celkového hlediska pro odsun významné.

Geneze myšlenky na transfer Němců vznikla už během exilu prezidenta Edvarda Beneše v Londýně mezi lety 1941 až 1943, navzdory tomu, že prezident stále neměl do poslední chvíle souhlas západních Spojenců, bez kterých by tak velký přesun německého obyvatelstva do okupačních zón v Německu nebyl možný. Odsun z Československa a dalších zemí byl schválen Spojenci až během Postupimské konference v létě 1945, čímž dostal transfer mezinárodní základ. V této věci zastávám názor českých představitelů, že Postupimská dohoda je legitimní právní předpis, jelikož v té době Německo neexistovalo a v Postupimi jednaly jeho jménem Spojenci. Z čehož vyplývá, že Německo je dohodou vázáno a neměla být tak zpochybňována její legitimita.

Provedený transfer měl samozřejmě nepříznivé následky pro obě národnosti. Němci přišli o svůj domov, utrpěly materiální a duševní ztráty. Není pochyb o tom, že během divokého odsunu v prvních měsících docházelo ke krvavým excesům na německém obyvatelstvu, ze strany morálně pokleslých jedinců, kteří využili zmatků poválečné doby. Ze strany Čechů došlo k výraznému zeslabení o sociálně-ekonomické struktury, zejména v pohraničí. Důležité je také si položit otázku, zda byl transfer německého obyvatelstva opravdu nezbytný a nevyhnutelný, protože zprvopočátku se v úvahách Edvarda Beneše počítalo pouze s redukcí německého obyvatelstva, až s postupem času se došlo k závěru, že odsun veškerého obyvatelstva je nezbytný pro budoucí vývoj Československa. Těžko odpovědět, jak by dnešní Česká republika vypadala s početnou německou menšinou a zda by to nezpůsobilo další národnostní konflikt.

Osobně sdílím názor, že je v tuto chvíli pro oba národy důležité, uspořádat další konferenci, kde by zástupci obou stran usedli ke kulatému stolu a přes všechny neshody by si vysvětlili určité momenty historie. Věřím, že by to vedlo ke sblížení obou národů, a také k širšímu rozvoji vzájemných vztahů. Protože dobré vztahy dvou sousedících národů jsou pro naši budoucnost více než důležité.

Summary

The diploma thesis deals with the legal analysis of the post-war transfer of Sudeten Germans and also the President Beneš decrees related to German minority, regulating their position in the post-war period. In my master's thesis I also deal with the legal view of the legitimacy of the Potsdam Agreement, which was the most important international document between three of the Allies approving the transfer of Germans from Czechoslovakia, Poland and Hungary. In this context, I will assess its compliance with international law. Other goals are to describe the most important milestones of Czech-German disputes from 1848 to 1946, when the largest number of people of German nationality was transferred. This ended the more than 800 years of coexistence of two nations in one country. For my work, I chose technical literature from the most significant lawyers and historians, dealing with the topic of Czech-German relations and subsequent transfer. I obtained a lot of materials on local removal from the State archive in Chomutov, which is based in Kadaň.

The decision to write a thesis about the transfer of Sudeten Germans was not difficult, the issue of ethnic problems itself is very interesting to me, not only because I come from the Chomutov region, where was a huge transfer of the German minority to the occupation zones in Germany, but also because I spent three semesters studies in Passau, Bavaria, where I had the opportunity to meet a few friends who belong to the Sudeten Germans community. I had a opportunity to listen family stories.

In the introductory chapter, I focus on Czech-German relations and their biggest disagreements from the middle of the 19th century to the end of World War II. At the beginning of the chapter I describe the national conflicts in the 19th century in Austria-Hungary, as well as the further development of relations in connection with the establishment of the Czechoslovak state and the events caused by it. I also concentrate on the role of Henlein's SdP and Nazi Germany in the break-up of the Czechoslovak state in the 1930s, after the national tragedy in the form of the Munich Agreement in the autumn of 1938 with a brief description of the further development of Czechoslovakia. In the next chapter I focus on the decrees of President Edvard Beneš from 1940-1945. At first I describe decrees issued in London exile and then also decrees issued in liberated territory. The third chapter

deals with President Benes's plans for the transfer of the German population and points out how these negotiations with the Allies (the United States, the Soviet Union and the United Kingdom) proceeded. The target of the fourth chapter is to describe the most important moments of the Potsdam Conference, held in the summer of 1945. In Potsdam, already mentioned Allies decided on the final official consent to transfer of the Germans from Czechoslovakia, Poland and Hungary to Germany. I also mention the official document - the Potsdam Agreement, specifically Article XIII deals with the human and orderly transfer. The fifth chapter focuses on the various stages of transfer. At the beginning of the chapter, I describe how the „wild relocations“ looked, I also refer to specific cases of the most brutal bloody massacres in the regions. In the second part of the chapter I deal with the organized removal of which persons it concerned and which legal documents it was carried out. The closing part of the chapter is devoted to the issue of admitting displaced Germans to the occupation zones in Germany and a description their conditions and situation after the arrival of displaced persons. The final last sixth chapter deals with the course of the expulsion of Germans in a specific region, in the Chomutov region in the northwestern part of today's Czech Republic. The goal of my interest is first a description of the events associated with the liberation of the Chomutov region by the Soviets and the subsequent restoration of the state and its authorities and their influence on the position of the German population in Chomutov. In the next part, I concentrate my work on the cruel and bloody on the football field at the former DFK football field in Chomutov, which culminated in a forced march to the German border, which was also accompanied by bloody excesses along the way. Other subchapters then statistically describe the course of the first wild relocations and then the planned organized relocations from the Chomutov region. In conclusion, I will summarize my overall view of the decrees of President Beneš and the legitimacy of the international document - the Potsdam Agreement. In the next part, I focus my work on the cruel and bloody massacre at the former DFK football field in Chomutov, followed by a forced march to the German border. The subchapters then statistically describe the development of the first „wild relocations“ and then the planned organized transfer from the region. In the end, I will summarize my overall view of the decrees of President Beneš and the legitimacy of the international document – the Potsdam Agreement.

Seznam použitých pramenů

Literatura

ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Středokluky: Susa, 2010. ISBN 8086057682.

ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů Díl II., svazek 3. Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky: Susa, 2010. ISBN 8086057682.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Překlad Petr Dvořáček. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. Historie. ISBN 978-80-200-1637-9.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*. 3. vyd., (V Tili 2.). V Šenově u Ostravy: Tilia, 2002. ISBN 80-86101-55-X.

DAVID, Vladislav. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-86-8.

HOUŽVIČKA, Václav. *Odsun Němců z Československa 65 let poté*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 978-80-7325-296-0.

JECH, K., KAPLAN, K: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a nakladatelství Doplněk, 2002. ISBN 80-7285-012-1.

KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1.

KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945 právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci* 1 vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-665-1.

KUKLÍK, Jan a Jan NĚMEČEK. *Od národního státu ke státu národností? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1.

KURAL, Václav. *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN studie o sudetoněmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. ISBN 80-85864-50-9.

KŘEN, Jan; OTÁHAL, Milan; ČERNÝ, Bohumil. *Češi, Němci, odsun diskuse nezávislých historiků*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0276-6.

MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu. 1. vyd. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae; sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8*.

MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945 4. vydání* Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

MATĚJKA, Dobroslav. *Právní aspekty odsunu sudetských Němců. Vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-19-3*.

NĚMEČEK, Jan et al. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-7214-519-3*.

OLIVOVÁ, Věra. *Zápas o Československo 1938. 2. dopl. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1996. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 80-901733-7-3*.

RICHTER, Karel. *Bez démonů minulosti česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. Praha: Rodiče, 200. ISBN 80-86695-39-5.

RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. Fakta (Akcent). ISBN 80-7268-054-4.

RŮŽEK, V., BINTEROVÁ Z. *Rok 1945 na Chomutovsku*. Chomutov: DIOSS Chomutov, 1995.

SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7.

SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety: předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0755-2.

STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-99-4.

STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8.

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948): studijní materiál*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. vyd. Praha: Svoboda, 1982.

VALTR, Tomáš. *Železnice a její význam při odsunu chomutovských Němců*. In: Sborník příspěvků z konference, věnované 150. výročí železniční dopravy v Chomutově (1870-2020). Ústí nad Labem: Albis international, 2020. ISBN 978-80-906404-3-6.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

Odborné články

KUČERA, Jaroslav. *Stíny minulosti*. In: Dějiny a současnost. historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 05/2005. ISSN 0418-5129.

GÖTZE, Andreas. *Sudetští Němci ve Spolkové republice Německo*. Praha: Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii, 1995. ISSN 0323-1844. Dostupné z: www.mv.iir.cz

RAK, Petr. Květen a počátek června. In: NÁSTUP – Týdeník Chomutovska. Chomutov. 22. května. 2008, č. 20.

Internetové zdroje

Zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 1946-05-08]. Dostupné z: www.aspi.cz/

Zákon č. 122/1920 Sb. jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 1920-02-29]. Dostupné z: www.aspi.cz/

Nález Pl. ÚS. 14/94. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 1955-03-08]. Dostupné z: www.aspi.cz

BIRDMANOVÁ, Andrea. *Sudetský sněm v Česku? Proč ne, landsmanšaft se změnil, hájí nápad šéf Zelených*. In: Seznam Zprávy [online]. 1996 [cit. 12.03.2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/kdo-se-boji-landsmansaftu-sudetsti-nemci-chteji-snem-v-cesku-74067>

JANSOVÁ, Lenka. *Bělobrádek míří na sudetoněmecký sjezd, někteří politici mu účast vyčítají*. In: iROZHLAS [online]. 1997 [cit. 12.03.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/belobradek-miri-na-sudetonemecky-sjezd-nekteri-politici-mu-ucast-vycitaji_1706031142_rez

Můj region Chomutovsko. In: Manuál – Chomutovsko. [online], [cit. 17.02.2021]. Dostupné z: <http://mujregion.4zsjirkov.cz/images/stories/docs/chomutovsko.pdf>

Archivní prameny

Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 409, ev.j. kn 23.

Státní okresní archiv Chomutov, fond ONV Chomutov, inv.č. 222, ev.j. kn 48.

Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č.525, ev.j. kn 347.

Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 529, ev.j. kn 351.

Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 572, ev.j. kn. 394.

Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 597, ev.j. kn. 419.

Seznam příloh

Příloha č. 1. Transport s bývalými německými sociálními demokraty z okresu Chomutov.

Příloha č. 2. Fotka vagónu používaného při transportech Němců z Československa.

Příloha č. 3. Zdravotní osvědčení o tom, že se jsou všechny osoby lékařsky vyšetřeny.

Příloha č. 4. Žádost o vynětí z odsunu.

Příloha č. 5. Seznam potravin na tři dny, který musel být v každém transportu s odsouvanými Němci.

Příloha č. 1. Transport s bývalými německými sociálními demokraty z okresu Chomutov.²⁰⁸

7147

Výplatní listina
 II. transport býv.něm.soc.dem.okres C h o m u t o v
 transp.vedoucí : E i s e r t Alois

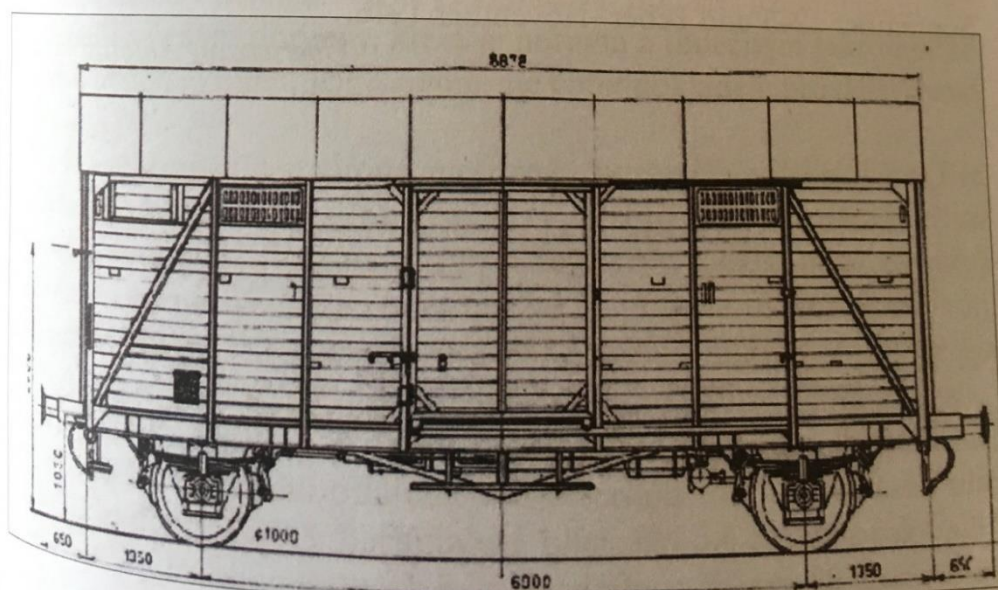
jméno:	osoby:	RM	podpis
Babuschka Franz	4	2.000.--	Babuschka Franz
Becker Josef	2	1.000.--	Becker Josef
Benjak Anton	3	1.500.--	-----
Bergner Albin	5	2.500.--	Bergner Albin
Bergner Karl	4	2.000.--	Bergner Karl
Bernt Anna	2	1.000.--	Bernt Anna
Bittner Eduard	3	1.500.--	Bittner Eduard
Böhm Adrian	3	1.500.--	Böhm Adrian
Böhm Kamilla	1	500.--	Böhm Kamilla
Bradter Ernst	4	2.000.--	Bradter Ernst
Buda Eduard	4	2.000.--	Buda Eduard
Chmel Josef	2	1.000.--	Chmel Josef
Diez Ambros	3	1.500.--	Diez Ambros
Engelstädter K.	3	1.500.--	Engelstädter Karl
Eisert Alois	2	1.000.--	Eisert Alois
Falb Josef	1	500.--	Falb Josef
Federsel Josef	3	1.500.--	Federsel Jos.
Friedrich Ferd.	4	2.000.--	Friedrich Ferdinand
Fritsch Franz	2	1.000.--	Fritsch Franz
Fuchs Josef	3	1.500.--	Fuchs Josef
Fuchs Hermann	7	3.500.--	Fuchs Hermann
Fuhr Franz	5	2.500.--	Marie Fuhr
Fuhr Klem.	2	1.000.--	Fuhr Klemens
Fartak Ludwig	3	1.500.--	Ludwig Kartak
	75	37.500.--	

²⁰⁸ Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 572, ev.j. kn. 394.

Příloha č. 2. Fotka vagónu používaného při transportech Němců.²⁰⁹

Obr. 1. Ilustrační obrázek nákladního vagónu, používaného při odsunu Němců z Československa.

Obr. 2. Rozměry tohoto nákladního vagónu.

²⁰⁹VALTR, Tomáš. Železnice a její význam při odsunu chomutovských Němců. In: Sborník příspěvků z konference, věnované 150. výročí železniční dopravy v Chomutově (1870-2020). Ústí nad Labem: Albis international, 2020. ISBN 978-80-906404-3-6. s. 274.

Příloha č. 3. Zdravotní osvědčení o tom, že se jsou všechny osoby v transportu lékařsky vyšetřeny.²¹⁰

Zdravotní osvědčení.

Středisko **Chomutov / Poldina Huť /**
Okres **Chomutov**

V transportu jest **288** lidí podle předloženého jmenného seznamu.
Všichni byli lékařsky vyšetřeni a nebyly u nich nalezeny žádné známky ani podezření z infekčního onemocnění epidemického charakteru.
Jsou transportu schopní.
Všichni byli odvíšiveni a poslední zaprášení pudrem D. D. T. bylo provedeno dne **24.6.1946**

Asum
úřední lékař.
Němečtí lékaři: *Muller*

čet. Rybžel Jar.
velitel sbor. střed.

Health Testimonial.

Center **Poldina Huť**
District **Chomutov**

In the transport are **288** people according to the enclosed list.
All of them have been medically examined and none of them showed signs or suspicion of a contagious illness of an epidemical character.
All of them are fit for transportation.
All of them have been deloused and the last application of DDT was given to them **24.6.1946**

Asum
Medical Officer.
German Medical Officers: *Muller*

čet. Rybžel Jar.
Commanding Officer of Center.

Медицинское свидетельство.

Сборный пункт _____
Округ _____

В транспорте находится _____ людей согласно приложенного именного списка.
Все были подвергнуты врачебному осмотру и небыли у них найдены признаки инфекционных болезней эпидемического характера.
Все способны к транспорту.
Все были избавлены, путем дезинфекции, от насекомых. Перед отъездом последняя засыпка пудром зиачки Д. Д. Т. была проведена _____ года.

Asum
Правительственный врач.
Германские врачи: *Muller*

čet. Rybžel Jar.
Начальник сборного центра.

²¹⁰ Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 572, ev.j. kn. 394.

Příloha č. 4. Žádost o vynětí z odsunu.²¹¹

Sestry sv. Kříže v Chomutově, Stalingradská 5.

Chomutov, 8.10.1946.

Okresnímu národnímu výboru
v Chomutově.

Správa kláštera sester sv. Kříže v Chomutově, Stalingradská 5, žádá o vynětí z odsunu Antonína W e h l e n d a , nar. 11.10.1874 v Čermichu / Tschermich /, okres Kadaň. Žádost odůvodňuje tím, že přes všechnu námahu nemůže sehnati topiče pro ústřední topení, které jmenovaný obstarával. Jelikož se musí vytápěti obecná škola, kriminální úřadovna a klášter, nemůže se správa kláštera bez zkušného topiče obejíti. O kladné vyřízení žádá

S. M. F. Jesková

Klášter sester sv. Kříže
v Chomutově

situaci

Vzhledem k tísnivé skolených topičů doporučujem aby jmenovaný Antonín W e h l e n d a byl ~~xxxxxxx~~ prozatím ponechán ve svém nynějším zaměstnání do té doby než nám bude možno získati za něho náhradu české síly.

Z příkazu:

Okresní národní výbor-
Okresní kriminální úřadovna
v Chomutově

V Chomutově dne 10.10.1946.

Zdejší úřadovna potvrzuje, že má v klášterní budově sester Sv. Kříže pronajato 13 služebních kanceláří, které vytápí topič W e h l e n d a. Vzhledem k jeho stáří doporučuje se vyhovění jeho žádosti.

Okresní spěšná komise
KRIMINÁLNÍ ÚŘADOVNA
Chomutov

²¹¹ Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 597, ev.j. kn. 419.

Příloha č. 5. Seznam potravin na tři, který musel být v každém transportu s odsouvanými Němci.²¹²

<u>Třídenní dávka potravin</u>	
<u>pro 2 8 8 osob.</u>	
Káfovina	8.64 kg
Kroupy	28.80 "
Brambory	288. - "
Mouka	25.92 "
Umělé jedlé tuky	12.96 "
Sůl	4.32 "
Sušená zelenina	4.32 "
Cukr	34.56 "
Chleba	432. - "
Koření	216 gr
Ocet	1.73 l
<u>Dreitägige Lebensmittelzuteilung</u>	
<u>für 2 8 8 Personen.</u>	
Kaffee-Ersatz	8.64 kg
Graupen	28.80 "
Kartoffeln	288. - "
Weizenmehl	25.92 "
Kunstfett	12.96 "
Salz	4.32 "
Trockenmischung	4.32 "
Zucker	34.56 "
Brot	432. - "
Gewürz	216 Gr
Essig	1.73 l

²¹² Státní okresní archiv Chomutov. fond ONV Chomutov, inv.č. 572, ev.j. kn. 394.